

CEZA MAHKUMİYETİNE BAĞLI HAK YOKSUNLUKLARI*

*Dr. Murat AKSAN***

I. GİRİŞ

Toplumsal düzenin bozulmaması ve şahsiyetini geliştirebilmesi için muhatabı bulunduğu davranış normlarına uygun davranmak yükümlülüğünde olan insan, bu yükümlülüğüne aykırı hareket etmesinin sonucu olarak bir yaptırımla karşılaşır. Bu yaptırımlardan birisi de kişinin bir takım hak yoksunluklarına maruz bırakılmasıdır. Eski TCK kişinin yoksun kalacağı, yasaklanacağı bu hakları 20. maddesinde kamu hizmetlerinden yasaklılık, 35. maddesinde meslek ve sanattan yasaklılık, 33. maddesinde ise kanuni kısıtlılık ile babalık ve kocalık hakkından yoksunluk şeklinde öngörmüştü. Yeni TCK ise hangi haklardan yoksun kalacağını 53. maddesinde “belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma” başlığı altında belirlemiştir. Gerek eski TCK gerekse yeni TCK’da öngörülen hak yoksunluklarına bakıldığında kişinin vatandaş olarak sahip olduğu bir çok hakkı kullanmaktan yoksun bırakıldığı görülmektedir. Örneğin seçme ve seçilme hakkı ve siyasi parti kurma, siyasi partiye girme hakkı; kamu görevlisi olma hakkı; velayet hakkı ve vesayete ilişkin bir görev alma; meslek ve sanatın icrası hakkı bu yaptırım kapsamında yer alan haklardandır. Yoksun bırakılan hakların genişliği nedeniyle Anglo-Amerikan hukuk sisteminde hak yoksunluğu yaptırımı “medeni ölüm” olarak nitelendirilmiştir¹.

Kişinin yoksunluk kapsamındaki haklar açısından medeni ölü sayılmasını, hukuken yok farz edilmesini sonuçlayan hak yoksunluğu yaptırımı bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Hak yoksunlukları yaptırımı ceza kanunumuza göre ceza mahkumiyetinin sonucu olarak ortaya çıkabildiği gibi

* Bu çalışma S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalında hazırlanan ve 3.08.2007 tarihinde savunulan aynı isimli doktora tezinin özeti olarak hazırlanmıştır.

** S.Ü. Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Usul Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

¹ **Alpaslan**, M. Şükrü: “Türk Ceza Kanununda Fer’i ve Mütemmim Cezalar”, in: Değişen Toplum ve Ceza Hukuku Karşısında Türk Ceza Kanununun 50 Yılı ve Geleceği Sempozyumu (22-26 Mart 1976), İstanbul 1977, s. 229-230.

hakim tarafından zorunlu olarak hükmedilmekle ve hakimnin takdir yetkisine bağlı olarak hükmedilmekle de çıkabilmektedir. Ancak, çalışmanın sınırlarını aşmamak amacıyla burada, sadece ceza mahkumiyetinin sonucu olarak ortaya çıkan hak yoksunluklarının kapsamı ve uygulanma şartlarından bahsedilmekle yetinilmektedir.

II. CEZA MAHKUMİYETİNİN SONUCU OLARAK ORTAYA ÇIKAN HAK YOKSUNLUKLARI

1. Genel Olarak

Türk Ceza Kanunu suç karşılığında öngörülen yaptırımları, ceza ve güvenlik tedbirleri olarak belirlemiştir. Hak yoksunluğu doğuran bir yaptırım olarak da TCK'nın 53. maddesinde belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma güvenlik tedbirine yer vermiştir. Yeni TCK bu maddede; eski TCK'da tür, kapsam, süre ve infazın başlangıç zamanı bakımından farklı maddelerde, dağınık bir şekilde yer verilen hak yoksunlukları ile ilgili hükümleri, bir başlık altında düzenlemiştir². Ceza mahkumiyetinin sonucu olarak ortaya çıkan hak yoksunlarını ise birinci fıkrasında hüküm altına almıştır.

2. Kapsamı

Toplumsal ilişkiler genellikle güven üzerine kuruludur ve suç işlemekle kişi bu güvene dayalı ilişkiyi ihlal etmektedir. Böylece kişi kendisine karşı duyulan güveni yitirmektedir. Bu nedenle de suç işleyen kişi özellikle güven ilişkisini gerekli kılan belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılmaktadır³. Yeni TCK 53/1. maddesinde kişinin hangi hakları kullanmaktan yoksun bırakılacağını sayma yöntemiyle ve sınırlı olarak belirlemiştir⁴. Aşağıda

2 “(5237 sayılı TCK’nu 53. maddesi hükmü) ile 765 sayılı Yasanın 20, 25, 31, 33, 34 ve 35. Maddelerinde yer alan hak mahrumiyetleri ve kısıtlılıklar tek bir Madde altında toplanmıştır.”, YCGK, 14.2.2006, 13-16, (Yalvaç, Gürsel: “Yargıtay Ceza Genel Kurul Kararları Işığında 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu”, HPD, Eylül 2006/8, s. 37).

3 **Özgenç**, İzzet: Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi Genel Hükümler, 3. Bası, Ankara 2006, s. 677; **Özgenç**, İzzet: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2006, s. 613; **Koca**, Mahmut: “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Hekimler Hakkında Uygulanacak Yaptırımlar”, YÜHFD, C. 3, 2006/2, s. 175.

4 **Özgenç**, Genel Hükümler, s. 613; **Özgenç**, Gazi Şerhi, s. 677; **Koca**, Hekimler, s. 176; **Yılmaz**, Zekeriya: “Ceza Kanunumuzda Mahkumiyete Bağlı Hak Yoksunlukları”, ABD, Yıl 64, 2006/2, s. 35; **Yılmaz**, Zekeriya: “Hak Yoksunlukları ve ‘Hakların Geri Verilmesi’ Kurumu Üzerine Bir Değerlendirme”, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Yıl 2, Mart 2007/7, s. 88.

maddenin sistematliğini esas alarak bentlerde öngörülen sıralamaya göre hak yoksunluklarını inceleyeceğiz.

A. Kamu Görevinin Üstlenilmesinden Yoksunluk

a. Kamu Görevi ve Kamu Görevlisi Kavramları

Yeni TCK'nın ceza mahkumiyetinin kanuni sonucu olan belli hakları kullanmaktan yoksun bırakma kapsamındaki ilk yoksunluk hali kamu görevinin üstlenilmesinden yoksunluktur. Bu yoksunluk TCK'nın 53/1a maddesinde hükme bağlamıştır. Öncelikle maddenin düzenlemesine bakıldığında eski TCK'nın 20. maddesinde kamu hizmeti kavramına dahil olarak düzenlenen memuriyetten yasaklılık hükmüne benzer bir hükmün TCK'nın 53/1. maddesinde ayrı bentte bağımsız olarak yer aldığı görülmektedir. Ancak yeni TCK'nın memur kavramı yerine kamu görevlisi kavramını benimsemesinin sonucu olarak kamu görevi üstlenilmesinden yoksunluk şeklinde bir düzenleme yapılmıştır. Bununla birlikte maddede, üstlenilmesinden yoksun kalınacak kamu görevleri gösterilmekle birlikte kamu görevi kavramı tanımlanmamaktadır. Bu kavramın ne anlama geldiğini ise eski TCK'nın yürürlükte olduğu dönemde yapılan açıklamalara bakarak belirlemeye çalışacak olursak; bu dönemde kamu görevi kavramı bağlantılı olduğu kamu hizmeti kavramı ile birlikte açıklandığı için biz de bu usulü takip ederek kamu görevi kavramını ortaya koymaya çalışacağız. Kamu hizmeti ve kamu görevi kavramlarının anlamları açıklanmak bakımından doktrinde çok çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Fakat çalışmanın sınırlarını zorlamamak düşüncesiyle ileri sürülen görüşlerinden bazılarına yer verilecektir.

Doktrinde bazı yazarlar kamu hizmeti ve kamu görevi kavramlarının aynı anlamda olduğunu ve aralarında fark olmadığını belirtmişlerdir⁵. Yargıtay

⁵ **Soyaslan**, Doğan: "Ceza Hukukunda Memur Kavramı (Kamu Menfaati İçin Görevlendirilmiş Şahıslar)", AÜHFD, C. 45, 1996/1-4, s. 49; **Soyaslan**, Doğan: Ceza Hukuku Özel Hükümler, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Ankara 2002, s. 592; **Dönmezer**, Sulhi: "Ceza Usulünün 173, 174, 175 inci Maddeleri, Memurin Muhakemat Kanunu Bakımından Memur (Mahkeme İçtihatları Kroniği)", İHFM, C. 9, 1943/1-4, s. 822, 824; Fakat **Dönmezer**, daha sonraki bir eserinde "amme vazifesi, devlete ait icrai karar alma yetkisinin, kamu otoritesinin kullanılmasını gerektiren fonksiyonlardır. Devlete ait icra gücünün ve iktidarın kullanılmasına gerek olmadan da yerine getirilebilen devlet faaliyetlerine ise amme hizmeti denilir" diyerek her iki kavramın farklı anlamlara sahip olduğunu ifade etmiştir (**Dönmezer**, Sulhi: Özel Ceza Hukuku Dersleri, İstanbul 1984, s. 75).

da bazı kararlarında her iki kavramı eş anlamda kullanmıştır⁶.

Doktrinde çağımız devletinin bir hizmet devleti olması nedeniyle kamu kudreti kavramının yerini kamu hizmeti kavramına bıraktığı⁷, kamu hizmetinin en karakteristik özelliğinin kamu hukuku usullerinin kullanılması olduğu ve bu kamu hizmetine katılımın seçimle, atama yoluyla, mükellefiyet suretiyle, sözleşmeyle veya kendiliğinden olabileceği ifade edilmektedir⁸. Kanaatimizce bu ifadeyle, sözkonusu yazarlar tarafından kamu hizmeti ve kamu görevi kavramlarının eş anlamda kullanıldığı söylenebilir.

Çoğunlukta olan yazarlar ise kamu görevi ve kamu hizmeti kavramlarının aynı anlamda olmadığını, farklı anlamlara sahip olduğunu savunmaktadırlar. Bununla birlikte bu yazarlar, her iki kavram arasındaki farkın ne olduğu konusunda farklı görüşlere sahiptirler: Bu görüşte olan bir kısım yazarlar, devletin görevlerini asli ve tali görevler olarak ikiye ayırarak kamu hizmeti ve kamu görevi kavramlarını açıklamaya çalışmaktadırlar. Bunlara göre devletin bazı görevleri asli görevdir ve bu görevler olmadan devlet düşünülemez; bazı görevleri ise tali mahiyettedir, yani zorunlu değil, faydalı görevlerdir. İşte bu yazarlara göre devletin asli görevlerinin yerine getirilmesi için yapılan faaliyetler kamu görevini, tali görevlerinin yerine getirilmesi için yapılan faaliyetler ise kamu hizmetini oluşturmaktadır⁹. Yargıtay'ın da bir

⁶ Yargıtay'ın bu yönde kararlarına, Cezaevi gardiyanlarını amme hizmeti gördükleri için memur sayan karar (4. CD, E. 8287, K. 1660, KT. 12.9.1936); ve yine haklarında barem kanunu tatbik edilmeyen ölçme memurlarının da gördükleri işin amme hizmeti olması sebebiyle memur sayan karar (4. CD, E. 6655, K. 6631, KT. 23.6.1945) örnek olarak verilebilir (Kıyak, Fahrettin/Çağlayan, M. Muhtar/Şenel, Cebbar: Nazari veya Tatbiki Devlet İdaresi Aleyhine Cürümler, Ankara 1960, s. 252).

⁷ **Aymakoğlu**, Nursel: "Kişinin Kamu Hizmetine Girme ve Kamu Hizmetinde Kalma Hakkı", in: Haz. **Gülmez**, Mesut: İnsan Hakları ve Kamu Görevlileri, TODAİ, Ankara 1992, s. 187; **Chapman**, Brian (Çev. Cahit **Tutum**): İdare Mesleği Avrupada Devlet Memurluğu, Ankara 1970, s. 27-28; **Tutum**, Cahit: "Kamu Personeli Sorunu", 1. Ulusal İdare Hukuku Kongresi İkinci Kitap Kamu Yönetimi, (Ankara 1-4 Mayıs 1990), s. 567; **Kanlıgöz**, Cihan: "1982 Anayasasına Göre Kamu Görevlisi Kavramının Anlam ve Kapsamı", AÜHFD, C. 43, 1993/1-4, s. 170, dn. 1.

⁸ **Aymakoğlu**, s. 187.

⁹ Bkz. **Ermən**, Sahir: "Ceza Tatbikat ve Takibatında Memur", Siyasal Bilgiler Okulu Dergisi, C. 2, 1947/3-4, s. 243-244; **Erem**, Faruk: Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku, Özel Hükümler, C. 4, 3. Baskı, Ankara 1985, s. 78; **Kunter**, Nurullah: "Ceza Tatbikatında Amme Vazifesi ve Amme Hizmeti Tefriki ve Avukatların Durumu (Mahke-

kararında bu görüşü benimsediği görülmektedir¹⁰. Fakat bu görüş, asli olanla, tali olan görev ayrımının her şeyden önce siyasi bir ayırım olması ve çeşitli görüşlere göre değişebilmesi¹¹; ayrıca sözkonusu ayırımın tek başına kamu hizmeti ve kamu görevi kavramları arasındaki farkı ortaya koyamayacağı, başka kritere de ihtiyaç duyulacağı gerekçeleri ile eleştirilmekten kurtulamamıştır¹².

Çoğunluk görüşünde olan ve görüşlerine bizim de katıldığımız bazı yazarlar ise kamu görevini, Devlete (kamuya) ait hukuki iktidar ve yetkinin kullanılması suretiyle gerçekleştirilen faaliyetler; kamu hizmetini de Devlete ait hukuki iktidar ve yetkini kullanılmasını gerektirmeyen faaliyetler olarak tanımlamaktadır¹³. Yargıtay'ın da aynı yönde kararları bulunmaktadır¹⁴.

me İctihatları)", İHFM, C. 13, 1947/1, s. 765; **Önder**, Ayhan: Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Genişletilmiş 2. Bası, İstanbul 1987, s. 88; **Soyaslan**, Memur Kavramı, s. 46-47; **Soyaslan**, Özel Hükümler 4. Baskı, s. 590; **Gürelli**, Nevzat: Rüşvet ve İrtikap Cürümleri, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 1954, s. 50; **Donay**, Süheyl: "Türk Hukukunda Zimmet", MHAD, Yeni Seri, Yıl 2, 1968/3, s. 31; **Selçuk**, Sami: "İdare ve Ceza Hukuklarında Memur Kavramları, YD, C. 23, Ocak-Nisan 1997/1-2, s. 35; **Şekercioğlu**, C. Metin: Ceza Hukukumuzda Memur Kavramı, İstanbul 1974, s. 14-15; **Dülger**, İbrahim: Zimmet ve İhtilas Cürümleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1990, s. 9; **Kıyak/Çağlayan/Şenel**, s. 251; **Yaşar**, Hakkı: "Ceza Kanunu ve Uygulamasında Memur Kavramı ve Memuriyet Görevini İhmal Kötiye Kullanma Suçlarının Tahlihi ve Tatabiki", AD, Yıl 57, Kasım 1966/11, s. 813; **Gözübüyük**, Abdullah Pulat: "Ceza Hukukunda Memur ve Hizmetli Kavramları (TCK. nun 279, 280 ve 281 maddeleri)", AD, Yıl 61, Ocak 1970/1, s. 8-9.

¹⁰ Bkz. Yargıtay Hususi Daire E. 173, K. 116, KT. 4.3.1947 (**Kunter**, Kronik, s. 755 vd).

¹¹ Bkz. **Erem**, C. 4, s. 79; **Dülger**, Zimmet, s. 10; **Yaşar**, s. 813-814.

¹² Bkz. **Erman**, Memur, s. 245; **Gürelli**, Rüşvet, s. 50-51.

¹³ **Erman**, Memur, s. 250; **Erman**, Sahir: Sahtekarlık Suçları, Yeniden Yazılmış 4. Bası, İstanbul 1981, no. 253; **Erman**, Sahir/**Özek**, Çetin: Ceza Hukuku Özel Bölüm, Kamu İdaresine Karşı İşlenen Suçlar, İstanbul 1992, no. 918; **Dönmezer**, Özel Ceza Hukuku Dersleri, s. 75; **Yarsuvat**, Duygun: "Devlet İdaresi Aleyhine İşlenen Cürümlerin Genel Prensipleri", İHFM, C. 30, 1964/3-4, s. 683-684; **Donay**, Zimmet, s. 33-34; **Özgenç**, İzzet: "Kamu Görevi, Yükümlülük Suçları, Yükümlülük Suçlarına İştirak (Karar İncelemesi)", SHFD, C. 4, 1994/1-2, s. 333; **Özgenç**, İzzet: Uygulamalı Ceza Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Bası, İstanbul 1998, s. 260; **Özgenç**, Gazi Şerhi, s. 98-99; **Özgenç**, İzzet/**Sahin**, Cumhuriyet Uygulamalı Ceza Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. Bası, Ankara 2001, s. 428-429; **Demirbaş**, Timur: "Türk Ceza Kanununda

Kamu görevi ve kamu hizmeti ile ilgili yapılan bu açıklamalardan sonra kamu görevlisi ve kamu hizmetlisi kavramları tarif edilecek olursa; öncelikle şunu ifade etmek gerekir ki, yukarıda açıklanan farklı görüşlere göre kamu görevlisi ve kamu hizmetlisi kavramlarının tanımlamalarının değişeceği bir gerçektir. Örneğin kamu görevini devletin asli görevlerinin yerine getirilmesi olarak algılayan görüşe göre kamu görevlisi, devletin asli görevlerini yerine getiren kişi, diğerleri ise kamu hizmetlisi olarak tanımlanabilirken¹⁵; bizim de katıldığımız görüşe göre ise kamu görevlisi, Devlete (kamuya) ait iktidar ve yetkinin kullanılması suretiyle hukuki tasarrufta bulunan veya fiil icra eden kişi, diğerleri ise kamu hizmetlisi şeklinde tanımlanabilecektir¹⁶. Kamu görevini Devlete ait iktidar ve yetkinin kullanılması olarak kabul etmek ve bu iktidar ve yetkiyi kullananları da kamu görevlisi olarak tanımlamak kamu görevlisi kavramının kapsamını çok daraltmış olmaktadır. Çünkü böyle kabul edilecek olursa, sadece iktidar ve yetkinin kaynağındaki kimseler kamu görevlisi olabilecek, başka kimseler bu kapsamda değerlendirilemeyecektir. Bu itibarla, bu sakıncayı gidermek için toplumun gelişmesiyle birlikte devlete ait iktidar ve yetkinin kullanılmasına katılan ve yardım edenlerin de kamu görevlisi sayılması kaçınılmaz olmaktadır. Ama bunun da kamu görevlisi kapsamını sınırsız denecek kadar genişletebilecek olması nedeniyle, bir kişinin kamu görevlisi olabilmesi için ikinci bir şartın daha aranması lüzumu ortaya çıkmıştır; bu şart da, devlete ait iktidar ve yetkinin kullanılmasına katılma ve yardımın kamu hukuku usulüne göre yapılmış olmasıdır¹⁷. Yapılan bu açıklamalara göre kamu görevlisini, Devlete ait iktidar ve yetkiyi

Memuriyet Görevini İhmal ve Kötüye Kullanma Cürümleri”, DEÜHFD, C. 3, Prof. Dr. Kudret Ayiter Armağanı, Ankara 1988/1-4, s. 254-255; **Dülger**, Zimmet, s. 12 vd.

¹⁴ Bkz. YCGK, E. 1985/1-410, K. 1985/595, KT. 25.11.1985 (YKD, C. 12, Mart 1986/3, s. 411 vd.); YCGK, 20.2.1989, 17/67 (**Uygun**, Mehmet/**Savaş**, Vural/**Mollamahmutoğlu**, Sadık: Ceza Genel Kurul Kararları (1988-1989-1990-1991), Ankara 1991, no. 182); YCGK, 1986/679, 21.12.1986 (**Arıca**, Mehmet Nadir: Memur Suçları ve Soruşturması, Ankara 2000, s. 261).

¹⁵ **Erem**, C. 4, s. 78; **Şekercioğlu**, s. 15; **Gözübüyük**, Memur ve Hizmetli, s. 8-9.

¹⁶ **Özgenç**, Karar İncelemesi, s. 334; **Özgenç**, Gazi Şerhi, s. 99; **Özgenç/Şahin**, Uygulamalı Ceza Hukuku, s. 429.

¹⁷ Bkz. **Erman**, Sahtekarlık Suçları, no. 253; **Gürelli**, Rüşvet, s. 52; **Dülger**, Zimmet, s. 14; Nitekim Danıştay, kurum ile personel arasındaki ilişkinin niteliğini belirlerken, personel ve kurum arasındaki ilişkinin bir kamu hukuku mu yoksa bir özel hukuk ilişkisi mi olduğuna bakmaktadır. Bkz. D5D, E. 1972/645, K. 1975/7739, KT. 26.11.1975, (DD, Yıl 6, 1976/22-23, s. 230 vd.).

kullanarak hukuki tasarruflarda bulunan veya fiil icra eden kişilerle, bu hukuki tasarruf veya fiillerin icrasına kamu hukuku usulüne göre katılanlardır şeklinde tanımlamak mümkündür. Dolayısıyla kamu hizmetlisini de, Devlete ait iktidar ve yetkiyi kullanmak suretiyle bir hukuki tasarruf veya fiilde bulunmayanlar ve kamu hukuku usulüne göre de bu hukuki tasarruf veya fiille katılmayanlar olarak tarif etmek sözkonusu olmaktadır¹⁸.

Kamu görevlisinin bu göreve seçimle (milletvekili, belediye başkanı gibi) veya atama yoluyla gelmesinin (vali, kaymakam), sürekli (Devlet Memurları Kanuna göre memuriyet gibi) veya geçici (bilirkişi, tercüman gibi) olarak kamu görevini üstlenmesinin, hatta para veya diğer bir menfaat elde edip etmemesinin bir önemi yoktur¹⁹. Bu itibarla kamu görevlisi kavramı, memur kavramından daha geniş bir kapsama sahiptir. Başka bir deyişle kamu görevlisi kavramının memur kavramını da kapsayıcı bir anlamı vardır. Bu bakımdan memur da bir kamu görevlisi çeşidi olmaktadır²⁰.

Ancak memur kimdir diye sorulduğunda, bir tarif vermek hiç de kolay değildir²¹. Çünkü her hukuk dalı kendine göre bir memur tanımını vermektedir. Örneğin Anayasa m. 128 ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu m.

¹⁸ **Erman**, Memur, s. 252; **Erman**, Sahtekarlık Suçları, no. 253; **Öztürk**, Bahri: "Memurların Özel Bir Muhakeme Usulüne Tabi Olmasının Sakıncaları ve Anayasa Mahkemesi Kararları", Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, C.1, 1978/1, s. 56; **Demirbaş**, Memuriyet, s. 255; **Toroslu**, Nevzat: Ceza Hukuku, 6. Baskı, Ankara 2004, s. 211.

¹⁹ **Özgenç**, Karar İncelemesi, s. 334; **Özgenç**, Uygulamalı Ceza Hukuku, s. 260; **Özgenç**, Gazi Şerhi, s. 99; **Özgenç/Şahin**, Uygulamalı Ceza Hukuku, s. 429; **Özgenç**, İzzet/Şahin, Cumhuriyet: "Kamu Görevi, Muafiyet ve Dokunulmazlık Kavramları Üzerine Düşünceler", Yeni Türkiye 14, Siyasette Yozlaşma Özel Sayısı II, Mart-Nisan 1997/14, s. 911; **Özgenç**, İzzet/Şahin, Cumhuriyet: "Kamu Görevinin Kötüye Kullanılması Suçu", GÜHFD, C. 6, Haziran-Aralık 2003/1-2, s. 190; **Erman/Özek**, Kamu İdaresi, no. 919; **Tezcan**, Durmuş/Erdem, Mustafa Ruhan: Teorik ve Pratik Ceza Hukuku, 1. Baskı, İzmir 2000, s. 125; **Gözübüyük**, Memur ve Hizmetli, s. 8.

²⁰ **Meriç**, Osman: "Kamu Görevlileri Kavramının Seçim Hukukunda Kapsamı ve Anlamı İle Belediye Başkanları İlişkisi", Amme İdaresi Dergisi, C. 24, Eylül 1991/3, s. 190; **Özgenç**, Karar İncelemesi, s. 334; **Özgenç**, Uygulamalı Ceza Hukuku, s. 260; **Özgenç**, Gazi Şerhi, s. 99; **Özgenç/Şahin**, Uygulamalı Ceza Hukuku, s. 429; **Özgenç/Şahin**, Kamu Görevi, s. 911; **Özgenç/Şahin**, Kamu Görevinin Kötüye Kullanılması Suçu, s. 190.

²¹ **Yarsuvat**, Devlet İdaresi, s. 680; **Meriç**, s. 190; **Kanlıgöz**, Cihan: Türk Hukukunda Kamu Görevlisi Kavramı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 2002, s. 119; **Kanlıgöz**, 1982 Anayasası, s. 187.

4'de bir memur tarifi yapılmaktadır. Halk arasında memur, Devlet veya diğer kamu kuruluşlarından ücret alan kişi olarak görülür²². İdare hukukunda ise memur, "kendisine bir amme hizmeti tevdi edilmiş, idarenin daimi, sabit ve normal amme hizmetleri kadrosuna girmiş ve bu kadronun dereceleri arasında kaynamış olan kimsedir" şeklinde tanımlanmaktadır²³.

Yukarıda yapılan açıklamalar gözönüne alındığında, yeni TCK'nın hak yoksunluğu kapsamında 53/1a maddesindeki düzenlemesiyle esasen, kamu görevi kavramından neyi kastettiğini belirtmese de üstlenilmesinden yoksun kalınacak kamu görevleri dikkate alındığında kanunun kamu görevi kavramından benimsediğimiz görüşe uygun bir düzenleme getirdiği görülebilecektir.

Yeni TCK, Tanımlar başlığı taşıyan 6. maddesinde kamu görevlisini, "kamusal faaliyetin yürütülmesine atama veya seçilme yoluyla ya da herhangi bir surette sürekli, süreli veya geçici olarak katılan kişi" şeklinde tanımlamak suretiyle kanaatimizce benimsediğimiz görüş doğrultusunda bir tanım yapmıştır²⁴. Hemen belirtelim ki bizce yeni TCK'nın memur kavramı yerine kamu görevlisi kavramını kullanması ve yapmış olduğu tanımlamasıyla, kimlerin memur sayılacağı (gerek ceza hukuku gerekse idare hukuku anlamında) hususundaki yaşanan tartışmalar, kazuistik düzenlemeler ve kavram kargaşası artık sözkonusu olmayacaktır²⁵.

b. Kapsamı ve Etkisi

Eski TCK zamanında memuriyetten yasaklılık olarak ifade edilen kamu görevinin üstlenilmesinden yoksunluk, seçimle veya atama yoluyla olsun kamu görevi üstlenilme ehliyetinden ya da daha önce üstlenilmiş bulunan kamu görevinden yoksunluğu, yasaklılığı ifade eder²⁶. Kişinin daha sonra

²² **Yarsuvat**, Devlet İdaresi, s. 680; **Donay**, Zimmet, s. 29.

²³ **Onar**, Sıdık Sami: İdare Hukukunun Umumi Esasları, C. 2, 3. Bası, İstanbul 1966, s. 1075; **Yarsuvat**, Devlet İdaresi, s. 680; **Donay**, Zimmet, s. 29.

²⁴ Nitekim doktrinde 765 sayılı TCK'nu zamanında kamu görevi için yapılan benimsediğimiz görüş yönündeki açıklamaların 5237 sayılı TCK'nu açısından da geçerli olacağını ifade etmektedirler (Bkz. **Gökcan**, Hasan Tahsin/**Artuç**, Mustafa: Ceza ve Usul Hukukunda Kamu Görevlisi Kavramı ve Özel Soruşturma Usulleri, Ankara 2007, s. 29); ancak aynı yazarlar daha sonra kamusal faaliyet kavramının eski TCK'nda kullanılan terimlerle açıklanamayacağını belirtmektedir (Bkz. **Gökcan/Artuç**, s. 30).

²⁵ **Özgenç**, Gazi Şerhi, s. 100, 106.

²⁶ **Toroslu**, Nevzat: "Ertelenmiş Mahkumiyetin Memuriyete Etkisi", SÜHFD, Prof. Dr. Jale Akipek'e Armağan, Konya 1991, s. 93.

kamu görevinden ayrılmış olması, kamu görevinin üstlenilmesinden yoksunluk yaptırımının verilmesine engel teşkil etmeyecektir²⁷. Yargıtay da “Suç failinin bilahare memuriyetten ayrılmış olması, memuriyetten mahrumiyet cezası hükmüne mani olmaz”, diyerek aynı yönde karar vermiştir²⁸.

Yeni TCK'nın 53/1a maddesi sürekli, süreli veya geçici bir kamu görevinin üstlenilmesinden yoksun kalınacağını ifade etmekte, fakat “bu kapsamda” diyerek hangi kamu görevlerinin üstlenilmesinden yoksun kalınacağını göstermek suretiyle kapsamı sınırlandırmış bulunmaktadır. Buna göre kişi “Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinden veya Devlet, il, belediye, köy veya bunların denetim ve gözetimi altında bulunan kurum ve kuruluşlarca verilen, atamaya veya seçime tâbi bütün memuriyet ve hizmetlerde istihdam edilmekten,...yoksun bırakılır”. Maddedeki bu yoksun kalınacak haller belirlenirken bize göre eski TCK hükmü biraz içerik ve ifade açısından düzeltilerek alınmıştır. Örneğin milletvekilliğinin de kamu görevi kapsamında olduğu açıkça gösterilmiştir. Yeni TCK'da da “seçime tabi memuriyet”in yer alması eski TCK da olduğu gibi memuriyetten yasaklılık kapsamında belirtilmesine gerek olmayan (tabi ki yeni TCK'da da seçilme hakkından yasaklılığa da ayrıca yer verildiği için) seçime bağlı olunan memuriyetten yasaklılığın bu bent kapsamına girmesine neden olmuştur.

Bu düzenlemede devletten kasıt; ayrıca bahsedildiği için herhalde yasma organı (milletvekilliği), vilayet, belediye ve köy tüzel kişilikleri dışında kalan bütün kamu kurum ve kuruluşları ile yürütmedir²⁹. Teftiş veya denetimi altındaki kurumlardan kasıt ise idari vesayet olarak³⁰ değil bağlı kuruluşlar olarak anlaşılmalıdır. Çünkü idari vesayet Anayasanın 127. maddesinde de ifade edildiği gibi merkezi idare tarafından mahalli idarelerin denet-

²⁷ **Günay**, Erhan: Türk İnfaz Hukuku, 4. Baskı, Ankara 2002, s. 411; Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü de 10.4.1979 tarih ve 18850 sayılı genelgesinde “Bir memur memuriyetten mahrumiyet cezası ile cezalandırıldıktan sonra memuriyetten ayrılması, bu men cezasının kaldırılmasını gerektirmez. Hükümlü zamanaşımı sonunua kadar takip edilerek, yeni bir memuriyete girdiği takdirde memuriyetten men cezasının infazına başlanılır. demektedir (Bkz. **Bardak**, Cengiz: Cezaların İnfazı ve İnfaz Müesseseleri, Ankara 1996, s. 250).

²⁸ Y4CD, 8.7.1958, 1294/1252, (**Savaş**, Vural/**Mollamahmutoğlu**, Sadık: Türk Ceza Kanunu Yorumu, C. I, (Madde 1-94), Ankara 1999, s. 442).

²⁹ **Hafizoğulları**, Zeki: “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri”, ABD, Yıl 65, Kış 2007/1, s. 94.

³⁰ **Hafizoğulları**, Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri, s. 94.

lenmesidir³¹. Oysa maddede Devlet ve vilayet ve belediye ve köyleri saydıktan sonra “veya bunların teftiş veya denetimi altında bulunan kurumlar”dan bahsederek mahalli idarelerin de denetimi altındaki kurumlar da kastedilmektedir. Bu itibarla maddede belirtilen kamu kurumları dışında örneğin Bakanlıklar, Devlet Planlama Teşkilatı, Devlet Denetleme Kurumu, Devlet İstatik Kurumu ve yargı organlarındaki atama veya seçime bağlı memuriyet ve hizmetlerden yoksunluk kamu görevinin üstlenilmesinden yoksunluğun kapsamında olacaktır.

Kamu görevinin üstlenilmesinden yoksunluğun kamu görevinin üzerindeki etkisini inceleyecek olursak; bu inceleme milletvekillerinin yasama dokunulmazlığına sahip olmaları nedeniyle milletvekilleri ve diğer memuriyet bakımından ayrı ayrı yapılacaktır. Ancak hemen belirtelim ki Anayasa ve bazı özel kanunlarda hala eski TCK yürürlüğü dönemindeki ifadesiyle kamu hizmetlerinden yasaklılık cezası yer almaktadır. Bu nedenle çalışmamızda yine kamu hizmetlerinden yasaklılık cezası kullanılmıştır. Fakat bu cezanın karşılığı olarak yeni TCK’da belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma yaptırımına yer verildiği için kamu hizmetlerinden yasaklılık cezasından bahsedilen yerleri yeni TCK’daki karşılığı olması itibariyle belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma yaptırımı olarak anlamak gerekmektedir.

aa. Milletvekilleri Açısından

Yoksunluk kapsamındaki milletvekilliğinden yoksun bırakılma, kişinin milletvekilliğinin sona ermesini ifade etmektedir. Fakat acaba yasama dokunulmazlığına sahip milletvekili hakkında kamu hizmetlerinden yasaklılığı ve dolayısıyla milletvekilliğinden yoksunluğu gerektirecek bir durum ortaya çıkabilir mi? Bu soruyu iki grupta toplanabilecek çeşitli ihtimalleri gözönünde bulundurarak cevaplandırmak gerekmektedir: Birinci gruptaki ihtimal, kişinin milletvekilliği sırasında milletvekili seçilmeden önce veya milletvekilliği sırasında işlemiş olduğu suçlardan dolayı hüküm giymesidir. İkinci gruptaki ihtimal ise kişinin milletvekili seçilmeden önce var olan ve fakat milletvekili seçildikten sonra ortaya çıkan mahkûmiyetidir.

Birinci gruptaki ilk ihtimal yasama dokunulmazlığına sahip milletvekili ile ilgili kural olarak seçimden önce veya sonra işlemiş olduğu ileri sürülen bir suçtan dolayı yargılama yapılamamasıdır. Dolayısıyla bu ihtimalde milletvekili hakkında herhangi bir ceza ve buna bağlı olarak da mahkûmiyetin

³¹ Bkz. **Gözübüyük**, A. Şeref/**Tan**, Turgut: İdare Hukuku, Genel Esaslar, C. 1, Güncelleştirilmiş 2. Bası, Ankara 2001, s. 153 vd.; **Akılmaz**, Bahtiyar: İdare Hukuku, Konya 2004, s. 126 vd.; **Yıldırım**, Ramazan: İdare Hukuku Dersleri I, Konya 2005, s. 28 vd.

kanuni sonucu olarak kamu hizmetlerinden yasaklılık sözkonusu olmayacak ve dolayısıyla kamu hizmetlerinden yasaklılığı gerektirecek ve milletvekilliğini de düşürecek bir durum ortaya çıkmayacaktır.

İkinci ihtimalde dokunulmazlık kapsamı dışında tutulan ağır cezayı gerektiren suçüstü ve seçimden önce soruşturmasına başlanmış olmak kaydıyla Anayasanın 14. maddesi kapsamına giren hallerdir. Bu durumlarda istisnai olarak milletvekili yargılanabilecek, bir cezaya ve kanuni sonuç olarak da kamu hizmetlerinden yasaklılık cezasına mahkûm edilebilecektir.

Üçüncü ihtimalde işlediği ileri sürülen suç veya suçlara mahsus olmak üzere dokunulmazlığının meclis kararı ile kaldırılması durumudur. Bu halde de milletvekili sözkonusu suç veya suçlardan dolayı yargılanabilecek, cezaya ve kanuni sonuç olarak kamu hizmetlerinden yasaklılık cezasına mahkûm olabilecektir.

İşte milletvekilinin milletvekilliği sırasında ortaya çıkan bu son iki ihtimalde hükmedilen cezanın ve cezaya bağlı olarak kamu hizmetlerinden yasaklılık cezasının infaz kabiliyetinin olup olmadığı konusu ayrıca ele alınmalıdır. Bunun için Anayasanın 76, 83 ve 84. maddeleri ile İçtüzüğü'nün 135 ve 136. maddelerinin birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu maddelerden Anayasanın 76. maddesi milletvekili seçilme yeterliğine engel olan halleri düzenlemekte; 83. maddesi milletvekili hakkında seçimden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır hükmünü getirmekte; 84. maddesi ise "kesin hüküm giyme"yi bir düşme sebebi olarak düzenlemektedir. İçtüzüğü'nün 135. maddesi ise "milletvekili seçilmeye engel bir suçtan hüküm giymeyi" düşme sebebi olarak belirtmektedir. Anayasanın 83. maddesine göre son iki ihtimalde de mahkûm olunan ceza ve buna bağlı kanuni sonuç olarak kamu kamu hizmetlerinden yasaklılık cezasının infazı milletvekilliği üyelik sıfatının sona ermesine bırakılacaktır. Başka bir deyişle mahkûm olunan ceza ve bunu kanuni sonucu olan kamu hizmetlerinden yasaklılık cezası milletvekilliği sırasında yerine getirilemeyecek, milletvekilliğinden yoksunluğa neden olamayacaktır. Fakat Anayasanın 84. maddesine göre ise de kesin hüküm giyme bir düşme nedeni olarak düzenlendiğinden ve milletvekilliğinin düşmesi durumunda artık milletvekili sıfatı kalmayacağından, son iki ihtimalde milletvekili hakkındaki ceza ve bunun kanuni sonucu olan kamu hizmetlerinden yasaklılık cezası da infaz edilebilecek, milletvekilliğinden yoksun kalma sözkonusu olabilecektir.

Görüldüğü gibi Anayasanın 83. maddesi ile mahkûmiyet hükümlerin yerine getirilmesinin milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar erteleneceği hükmü getirilirken, 84. maddesiyle de mahkûmiyet hükmü (kesin hüküm giyme) milletvekilliğinden düşme sebebi olarak kabul edilmektedir. Yani

mahkûmiyet hükmüne Anayasanın 83. maddesi ile milletvekilliği sırasında hiçbir etki tanınmazken (infazı milletvekilliğinin sona ermesine kadar geri bırakılmakta), 84. maddesiyle mahkûmiyet hükmüne milletvekilliğini düşürme etkisi tanınmakta ve böylece “mahkûmiyet (ceza) hükmü” kavramına birbirinin tersi iki hukuki sonuç bağlanmış gibi gözükmektedir. Kanaatimizce bu durum, sözkonusu hükümlerde aralarındaki farkı gösteren herhangi bir ifadenin bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Oysaki 84. maddenin 1995’deki değişikliğinden önceki metninde “seçilmeye engel bir suçtan dolayı hüküm giyen” demek suretiyle 83. maddedeki mahkûmiyet hükmünden farkını belirten bir ifade yer almaktaydı³². Ayrıca halen yürürlükte bulunan İçtüzüğü’nün 135. ve 136. maddelerinde aynı ifade bulunmaktadır. Dolayısıyla değişen 84. maddede iki hüküm arasında farkı ortaya koyacak ve farklı yorumlamalara neden olmayacak açık bir kriterin kullanılması daha yerinde olurdu³³. Böyle bir kriterin olmaması “kesin hüküm giyme” kavramının doktrinde farklı şekilde yorumlanmasına neden olmuştur. Bazı yazarlar tarafından sözkonusu kavramın “dokunulmazlık dışında bırakılan suçlardan hüküm giyme” şeklinde anlaşılması gerektiği ileri sürülmüştür. Bu görüşlerini m. 83/2’nin sadece bahsi geçen suçların yargılanmasını kabul etmesi nedeniyle m. 84’deki kesin hüküm giymeyi de ancak yargılamayı kabul ettiği bu suçlarla sınırlı olarak anlamak gerekir biçiminde açıklamaktadırlar³⁴. Fakat kanaatimizce, dokunulmazlığın kaldırılması durumunda herhangi bir suçtan yargılama yapıp mahkûmiyet kararı verilebileceği hususu da gözönünde bulundurulmalıydı. Yani milletvekilliğinin düşmesi, milletvekilliğinden yoksun kalınma açısından, bizim son iki ihtimal içinde belirttiğimiz

³² Bu ifadenin metinden neden çıkarıldığına dair Anayasa Komisyon Raporunda da bir açıklama yer almamaktadır (bkz. **Onar**, Erdal: “1982 Anayasasında Milletvekilliğinin Düşmesi”, Anayasa Yargısı 14, Ankara 1997, s. 413, dn. 71).

³³ Böyle olmakla birlikte 1995 değişikliği ile “Türkiye Büyük Millet Meclisine seçilmeye engel bir suçtan dolayı hüküm giyen” kavramını yerine “kesin hüküm giyme” kavramının kullanılması yine de yerinde olmuştur. Çünkü milletvekili seçilmeye engel olan hüküm giyme hallerinden sadece milletvekili seçilmeye engel bir suçtan hüküm giyme düşme nedeni olarak kabul edildiğinde, milletvekili seçilmeye engel olan cezalardan hüküm giyenler lehine bir durum sözkonusu olmaktadır. Oysa seçilme ehliyeti için aranan şartların seçildikten sonra da aranması mantık gereği olduğu için bahsedilen adaletsiz durumun ortadan kaldırılması açısından 1995 yılında yapılan değişiklikle kapsamın genişletilmiş olması yerinde olmuştur.

³⁴ **İçel**, Kayıhan/**Donay**, Süheyl: Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku, Genel Kısım, Yenileştirilmiş 3. Bası, İstanbul 1999, s. 148.

durumlar birlikte dikkate alınmalıydı.

Bazı yazarlar tarafından ise “kesin hüküm giyme” kavramı, yine 84. maddenin 1995 değişikliğinden önceki halinde olduğu gibi “seçilmeye engel bir suçtan hüküm giyme” olarak anlaşılmaya devam edilmiştir. Bunlara göre milletvekilliği, kişinin Anayasanın 76. maddesinde yazılı (zimmet, rüşvet, dolandırıcılık suçları gibi) bir suçla mahkûm olması durumunda düşecek, (bir yıl hapis, ağır hapis gibi) diğer mahkûmiyetlerde cezanın infazı milletvekilliğinin sonuna bırakılacaktır³⁵. Yani bu görüş kesin hüküm giyme kavramına sadece milletvekili seçilmeye engel teşkil eden suçları almış, cezaları kapsam dışı bırakmıştır.

Görüşlerine katıldığımız diğer bazı yazarlar ise, “kesin hüküm giyme” kavramını “milletvekili seçilmeye engel olacak bir hüküm” olarak anlamak gerektiğini ifade etmektedirler³⁶. Başka bir deyişle bu yazarlara göre milletvekilliğini düşmesine neden olan kesin hüküm, milletvekili seçilmeye engel bir mahkûmiyet hükmüdür. Eğer bir mahkûmiyet hükmü milletvekili seçilmeye engel değilse milletvekilliğini düşürecek olan bir kesin hüküm de olmayacaktır. Milletvekili seçilmeye engel olan mahkûmiyet hükümleri ise Anayasanın 76. maddesinde hükmolunan suç ve ceza ayrı ayrı dikkate alınarak tespit edilmiştir. Buna göre maddede ismen sayılan suçlardan hüküm giymek³⁷ ve taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile sü-

³⁵ **Dönmezer**, Sulhi/**Erman**, Sahir: Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım, C. 1, 14. Tıpkı Bası, İstanbul 1997, no. 426; **Centel**, Nur: Türk Ceza Hukukuna Giriş, 1. Bası, İstanbul 2001, s. 118; **Artuk**, Mehmet Emin/**Gökçen**, Ahmet/**Yenidünya**, A. Caner: Ceza Hukuku Genel Hükümler 1, 3. Baskı, Ankara 2002, s. 273; **Demirbaş**, Timur: Ceza Hukuku Genel Hükümler, Yenilenmiş-Genişletilmiş 3. Bası, Ankara 2005, s. 146; **Atar**, Yavuz: Türk Anayasa Hukuku, Konya 2000, s. 188.

³⁶ **Onar**, Milletvekilliği, s. 413; **Gözler**, Kemal: Türk Anayasa Hukuku, Bursa 2000, s. 302; **Tanör**, Bülent/**Yüzbaşıoğlu**, Necmi: 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, 2. Baskı, İstanbul 2001, s. 232.

³⁷ Yüz kızartıcı suçların sadece ismen belirtilen suçlarla sınırlı olup olmadığı konusunda bkz. **Toroslu**, Erteleme, s. 97 vd.; **Onar**, Milletvekilliği, s. 417 vd.; **Kaya**, Cemil: Yargı Kararları Işığında Mahalli İdarelerin Seçilmiş Organlarının Organlık Sıfatlarını Kaybetmeleri ve İngiltere Örneği, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 2000, s. 206; **Bilir**, Faruk: Türkiye’de Milletvekilliği ve Milletvekilliğinin Sona Ermesi, Ankara 2001, s. 43 vd.; **Dursun**, Selman: “Yüz Kızartıcı Suç Kavramı”, Polis Dergisi, Yıl 9, Temmuz-Ağustos-Eylül 2003/36, s. 441 vd.; **Alpar**, Erol: “657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 48/A-5 Maddesinde Yer Alan Yüz Kızartıcı Suçların Kapsamı ve Sınırı”, 1. Ulu-

resi ne olursa olsun ağır hapis cezasına³⁸ ve kamu hizmetlerinden yasaklılığa (belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma) mahkûm olmak milletvekili seçilmeye engel mahkûmiyetler olmaktadır. Bu anlamda kişinin milletvekili seçilmeye engel olan ve 76. maddede belirtilen zimmet, rüşvet, dolandırıcılık gibi suçlardan biri ile süresi ve türüne bakılmaksızın hüküm giymesi milletvekilliğinin düşmesini sonuçlayacağı gibi; milletvekilli seçilmeye engel suçlar dışında yine aynı maddede gösterilen taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile süresi ne olursa olsun ağır hapis ve kamu hizmetlerinden yasaklılığı gerektiren cezaların birinden hüküm giyme de milletvekilliğinin düşmesini sonuçlayacaktır.

Bu açıklamalar da göstermektedir ki, yukarıda bahsettiğimiz son iki ihtimal dahilinde milletvekili hakkında yargılama yapıp, mahkumiyet hükmü verilebilmekte, fakat bu mahkumiyet hükümlerinden ancak milletvekili seçilmeye engel olan suçlardan ve cezalardan mahkumiyet milletvekilliğinin düşmesine neden olabilmekte, diğer mahkumiyetler ise hükmün infazı milletvekilliğinin sonuna bırakılmaktadır. Dolayısıyla “kesin hüküm giyme” kavramı “seçilmeye engel suçlardan ve cezalardan hüküm giyme” olarak anlaşıldığı takdirde kamu hizmetlerinden yasaklılık cezasına milletvekilliğinin düşmesi açısından doğrudan bir etki tanınmış olmaktadır. Eğer sözkonusu kavrama milletvekili seçilmeye engel bir suçtan hüküm giyme anlamı verilirse, milletvekilliğini düşüren bir suçtan mahkûm olunmamışsa, mahkûmiyet kamu hizmetlerinden yasaklılık cezasını içerse bile bu cezanın infazı milletvekilliğinin sona ermesine kadar geri bırakılacağı için kamu hizmetlerinden yasaklılık cezasının milletvekilliği üzerinde bir etkisi olmayacaktır. Fakat milletvekilliğini düşüren bir suçtan mahkûm olunmuşsa ve bu mahkûmiyet kamu hizmetlerinden yasaklılık cezasını içerse de bizatihi milletvekilliğine engel suçtan mahkûmiyet milletvekilliğini düşüreceği için kamu hizmetlerinden yasaklılık cezasının doğrudan bir etkisi bulunmayacaktır.

İkinci grup ihtimal, kişinin milletvekili seçilmeden önce var olan, fakat seçildikten sonra ortaya çıkan seçilmeye engel bir mahkûmiyet hükmünün, kamu hizmetlerinden yasaklılık cezasının bulunmasıdır. Anayasanın 84. maddesinde seçilme ehliyetine engel olan suçlardan veya cezalardan biri ile hüküm giyme bir düşme nedeni olarak kabul edilince baştan bu engeli taşı-

sal İdare Hukuku Kongresi İkinci Kitap Kamu Yönetimi, (Ankara 1-4 Mayıs 1990), s. 593 vd.

³⁸ Onar, Milletvekilliği, s. 414; Gözler, Anayasa Hukuku, s. 302.

yan kişinin milletvekili kalamayacağı bu hükmün doğal bir sonucudur³⁹. Kamu hizmetlerinden yasaklılık cezası da seçilmeye engel bir ceza olarak Anayasanın 76. maddesinde düzenlendiğine göre seçilmeden önce yasaklı olan, yani milletvekili seçilemeyecek olan bir kişinin, bu engelinin seçildikten sonra ortaya çıkması durumunda milletvekili olarak kalması sözkonusu olamaz. Çünkü seçilme ehliyeti için aranan şartlar seçim işleriyle ilgili birer ön şart olmayıp seçildikten sonra da sürekli olarak varlığı gereken, korunması lazım olan şartlardır⁴⁰. Diğer taraftan kamu hizmetlerinden yasaklılık cezasının (belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma) yeni TCK'nın 53. maddesi hükmüne göre hem milletvekilliğini sona erdiren ve milletvekili seçilme ehliyetini kaldıran bir hal olması hem de Milletvekili Seçimi Kanununun 11. maddesinde milletvekili seçilmeye engel bir hal olarak düzenlenmiş olduğu ve bu hali Anayasanın 84. maddesinin kesin hüküm giyme kapsamında kabul ederek bir düşme nedeni olarak düzenlediği dikkate alındığında milletvekilliği düşüreceği açıktır. Nitekim Anayasanın 84. maddesinin ifadesi karşısında milletvekilliğini düşüren nedenlerin, tabi bu arada kamu hizmetlerinde yasaklılık cezasının, yasama dokunulmazlığı kapsamı dışında kaldıklarından milletvekili seçilmeden önce var olan kamu hizmetlerinden yasaklılık cezasının milletvekili seçildikten sonra ortaya çıkması halinde de kişinin milletvekilliği düşecektir.

³⁹ Nitekim Yüksek Seçim Kurulu da kararlarında buna işaret etmektedir: “Genel olarak kamu hizmeti yapma görevi yüklenmiş bulunan kimselerin, kanunların öngördüğü yeterlik koşullarını haiz olmaları ve bu yeterliği kaybettikleri anda ise görevlerinden uzaklaştırılmaları kamu hizmeti görevlilerinin statüsünü tesbit eden Kanunlarda temel bir hukuk kuralı olarak hükme bağlanmıştır. Hal böyle olunca seçilme yeterliği olmayan kimseye verilen seçim tutanağının geçersiz sayılması doğal bir sonuç teşkil eder.”, YSK, Karar no. 192, KT. 20.7.1976, (Yüksek Seçim Kurulu Kararları 1976 Yılı, Ankara 1977, s. 99-100); Aynı yönde bkz. YSK, Karar no. 198, KT. 23.7.1976, (Yüksek Seçim Kurulu Kararları 1976 Yılı, s. 102); YSK, Karar no. 489, KT. 14.11.1975, (RG, 8.12.1975, Sayı 15436, s. 12); YSK, Karar no. 116, KT. 1.4.1975, (Yüksek Seçim Kurulu Kararları 1975 Yılı, Ankara 1976, s. 56).

⁴⁰ **Gül**, Kemal Vehbi: Belediye İdaresi (En Son Değişiklikleriyle) Şehir Mevzuatı, Belediye Organları, C. 2, Ankara 1979, s. 753; **Kaya**, Mahalli İdareler, s. 67; **Kaya**, Cemil: “Mahkumiyet Kararının Tecil Edilmesinin Belediye Başkanı Seçilme Yeterliliğine Etkisi”, SÜHFD, Milenyum Armağanı, C. 8, 2000/1-2, s. 379; **Bilir**, s. 141; “Seçimden evvel seçilme vasıf ve şartlarını haiz bulunmayanlarla bu vasıf ve şartları sonradan zayı edenlerin vazifelerinden çıkarılmaları mümkün(dür)”, DGK, E. 48, K. 114, KT. 21.6.1948, (DKD, Yıl 12, Nisan 1948-Haziran 1948/40, s. 23).

Anayasanın 79. maddesi gereğince seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlamakla görevi kılınan Yüksek Seçim Kurulu, maddede geçen yolsuzluk kavramının seçimle ilgili tüm kanuna aykırılıkları ifade için kullanıldığını ve Anayasanın 76. maddesindeki milletvekili seçilmeye engel mahkûmiyetlerin de bu kapsamda olduğunu söyleyerek böyle bir durumda gerektiğinde milletvekili tutanaklarının iptal edileceğini belirtmektedir⁴¹. Nitekim Yüksek Seçim Kurulu bir kararında seçimden önce var olan zimmet suçundan mahkûmiyet hükmünün seçildikten sonra çıkması üzerine milletvekili tutanağının iptaline karar vermiştir⁴². Ancak Yüksek Seçim Kurulunun seçimden önce var olan, fakat seçimden sonra ortaya çıkan kamu hizmetlerinden yasaklılıktan dolayı tutanağın iptali yönünde verdiği bir kararına rastlanılmamıştır. Yüksek Seçim Kurulunun seçimden önce mevcut olan ve fakat seçildikten sonra ortaya çıkan mahkûmiyet kararları ile ilgili verdiği kararlar genelde yerel seçimlere ilişkin olmuştur⁴³.

⁴¹ Bkz. YSK, Karar no. 71, 11.2.1996, (RG, 19.3.1996, Sayı 22585, s. 21 vd.); Aynı yönde bkz. YSK, Karar no. 311, KT. 26.12.1988, (Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları, 1988-1989-1990, s. 77 vd.); YSK, 929, KT. 27.5.1989, (Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları, 1988-1989-1990, s. 172); **Onar**, Milletvekilliği, s. 435.

⁴² YSK, Karar no. 390, KT. 11.11.1961, (RG, 18.11.1961, Sayı 10961, s. 5839; Aynı karar için bkz. Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları Mayıs 1961-Şubat 1962 Dönemi, s. 152); Yüksek Seçim Kurulu Yüksek Adalet Divanınca mahkum olanların genel aften yararlandıklarına göre seçme ve seçilme ehliyetlerinin durumu hakkındaki tereddütleri gidermek için verdiği kararında “(seçilmeye engel) bir hükümlülüğü bulunan kimse, her nasılsa aday gösterilip seçilmiş olursa, itiraz yapıldığında tutanağının iptaline karar verilmesi de gerekir ve bu yolda verilecek karar da doğrudur” demektedir (YSK, Karar no. 98, KT. 26.5.1967, Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları 1967 Yılı, Ankara 1968, s. 50).

⁴³ Bkz. **Onar**, Milletvekilliği, s. 436; **Bilir**, s. 175; YSK, Karar no. 311, KT. 26.12.1988, (Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları, 1988-1989-1990, s.79); YSK, Karar no. 1299, KT. 21.6.1989, (Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları, 1988-1989-1990, s. 197 vd.); YSK, Karar no. 1300, KT. 21.6.1989, (Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları, 1988-1989-1990, s. 200 vd.); YSK, Karar no. 19, KT. 3.2.1971, (Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları, 1971 Yılı, Ankara 1972, s. 14 vd.); YSK, Karar no. 297, KT. 3.11.1970, (Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları 1970 Yılı, Ankara 1970, s.165 vd.); YSK, Karar no. 2, KT. 1.1.1973, (Yüksek Seçim Kurulu Kararları 1973 Yılı, s. 5 vd.); YSK, Karar no. 714, KT. 18.7.1973, (Yüksek Seçim Kurulu Kararları 1973 Yılı, s. 220 vd.); YSK, Karar no. 74, KT. 3.1.1974, (Yüksek Seçim Kurulu Kararları 1974 Yılı, s. 27 vd.); YSK, Karar no.

bb. Milletvekilliği Dışındaki Diğer Kamu Görevleri Açısından

Yoksunluğun milletvekilliği dışındaki devlet, il, belediye, köy veya bunların denetim ve gözetimi altında bulunan kurum ve kuruluşlarca verilen seçime veya atamaya tabi olan tüm memuriyet ve hizmetler üzerindeki etkisini inceleyecek olursak; öncelikle belirtelim ki, seçime tabi memuriyetle ifade edilmek istenen seçilme hakkının kullanılması suretiyle olunan memuriyetlerdir. Bu memuriyetler, milletvekilliğinden ayrıca bahsedildiği için milletvekilliği dışındaki yerel yönetimlerdir; yani belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği, il genel meclis üyeliği, köy ve mahalle muhtarlığı, köy ihtiyar meclisi üyeliği ve mahalle ihtiyar heyeti üyeliğidir. Esasında milletvekilliği de dahil olmak üzere belirtilen bu seçime tabi memuriyetler kişinin seçilme hakkı kapsamında olan yasaklılıklardır⁴⁴. Çünkü seçilme hakkının kullanılmasıyla seçime tabi memur olunmaktadır. Dolayısıyla seçime bağlı memuriyet hem kamu görevinin üstlenilmesinden yoksunluk hem de seçilme hakkından yoksunluk kapsamında sözkonusu olmaktadır. Kanaatimizce bu durum ya seçilme hakkından yasaklılığın madde kapsamından çıkarılması ya da seçime bağlı memuriyetten yasaklılığın kamu görevinin üstlenilmesinden yoksunluk kapsamından çıkarılması suretiyle aynı hususun bir yoksunluk kapsamında kalması sağlanabilir.

Seçime tabi sözkonusu memuriyetler ve atama yoluyla olunan memuriyetler açısından milletvekillerinde olduğu gibi bir dokunulmazlık bulunmadığı için kamu hizmetlerinden yasaklılık cezasının etkisi aynı olacaktır. Yani kamu hizmetlerinden yasaklılık durumunda gerek seçime bağlı memuriyetlerde gerekse atama yoluyla olunan memuriyetlerde memurluk sıfatı sona ereceği gibi memur olma ehliyeti de kaybedilecektir. Nitekim Yüksek Seçim Kurulu “Bir kişinin mahkûmiyeti seçilmeye engel teşkil etmese bile eğer kamu hizmetlerinden yasaklı kılınmışsa bu kişi aynı maddenin (2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu m. 11) (d) fıkrası gereğince yine seçilemez.”

320, KT. 15.1.1974, (Yüksek Seçim Kurulu Kararları 1974 Yılı, s. 74 vd.); YSK, Karar no. 391, KT. 18.11.1974, (Yüksek Seçim Kurulu Kararları 1974 Yılı, s. 91 vd.); YSK, Karar no. 1165, KT. 30.4.1984, (Yüksek Seçim Kurulu Kararları 1984 Yılı, s. 78 vd.).

⁴⁴ **Hafizoğulları**, Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri, s. 94; **Turhan**, <http://www.yerelsiyaset.com/v2/index.php?goster=ayrinti&id=656>, 1.08.2007; **Keçeli-oğlu**, Elvan: Kamu Hizmetlerinden Yasaklılık Cezası, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2003, s. 41-42.

demektedir⁴⁵. Diğer taraftan yerel yönetimlere seçilme engeli arasında kamu hizmetlerinden yasaklı olmak şartı, yerel yönetim seçimlerini düzenleyen 2972 sayılı Mahalli İdareler İle Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanunda da yer almaktadır. Fakat kanun belediye başkanlığı, il genel ve belediye meclisi üyeliği için bunu 9. maddesinin 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11. maddesine yaptığı atıfla düzenlemekte; köy muhtarlığı ve köy ihtiyar meclisi üyeliği, mahalle muhtarlığı ve mahalle ihtiyar heyeti üyeliği bakımından ise 31. maddesinin bu kanuna ve bu kanunun atıf yaptığı diğer kanunları işaret etmek suretiyle düzenlemektedir. Atama yoluyla olunan memuriyetler için de Devlet Memurları Kanununun 48. maddesinde kamu hizmetlerinden yasaklılık memuriyete alınma engeli olarak tespit edilmektedir. Seçilme veya atama yoluyla olunan memuriyetlerin icra edildiği sırada kamu hizmetlerinden yasaklılık cezasına mahkûmiyet de memuriyeti sona erdiren bir neden olarak ilgili kanunlarda yer almaktadır. 5393 sayılı Belediye Kanununun 29. maddesinde belediye meclisi üyeliğinin, 44. maddesinde belediye başkanlığının; 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun 21. maddesinde il genel meclis üyeliğinin, 442 sayılı Köy Kanununun 33. maddesinde köy muhtarlığı ve ihtiyar meclisi üyeliğinin kamu hizmetlerinden yasaklılık cezasına mahkûmiyet ile sona ereceği belirtilmektedir. Aslında kanaatimizce, kamu hizmetlerinden yasaklılığın kamu görevlisi olma engeli olduğunun veya kamu görevliliğini sona erdiren bir neden olduğunun ceza kanunu dışında -adı geçen kanunlarda olduğu gibi- özel kanunlarda ayrıca bahsedilmesine gerek bulunmamaktadır⁴⁶. Çünkü ceza kanununda düzenlenen kamu hizmetlerinden yasaklılık cezası (belli hakları kullanmaktan yoksunluk yaptırımı) zaten özel kanunlarda belirtilen etkileri sonuçlayacağı hüküm altına almaktadır. Özel kanunların kendi düzenlemelerinde kamu hizmetlerinden yasaklılık cezasına yer vermeleri kanunkoyucunun bu yasaklılık halini açıkça belirtmek düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Kamu hizmetlerinden yasaklılık cezasının seçime tabi olan veya atama yoluyla olunan memuriyetler üzerindeki etkisinin daha iyi anlaşılması için yine burada da ihtimaller üzerinden açıklama yapmakta fayda vardır. İlk ihtimal kişinin memur olmadan önce bir suç işlemesi ve bu suçtan dolayı yine memur olmadan önce kamu hizmetlerinden yasaklanması durumudur. Bu durumda kamu hizmetlerinden yasaklılık cezası kişinin memuriyete se-

⁴⁵ YSK, Karar no. 1194, KT. 22.4.1994, (Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 1993-1994, s. 132).

⁴⁶ Bkz. **Özgenç**, Gazi Şerhi, s. 681, dn12.

çilme ehliyetini ortadan kaldıracığı için kişinin memur olamayacağı açıktır.

İkinci ihtimalde memur olmadan önce kesinleşmiş kamu hizmetlerinden yasaklılık cezasının bulunmasına rağmen kişinin memur olması ve bu yasaklılık halinin memur olduktan sonra ortaya çıkmasıdır. Bu halde memur olma engelini ortaya çıkması ile kişinin memuriyeti sona erecektir⁴⁷. Nitekim Devlet Memurları Kanunu 98. maddesinde memur olmaya engel nedenlerin memur olduktan sonra ortaya çıkması halinde memuriyetin sona ereceğini hüküm altına almıştır.

Üçüncü ihtimal memur olmadan önce işlenen ve fakat memur olduktan sonra bu suçtan dolayı kamu hizmetlerinden yasaklılık cezasını gerektirecek hüküm giyme durumudur. Bu halde de kişinin memuriyet sıfatı sona erecektir. Ancak böyle bir durum belediye başkanlığı için sözkonusu olduğunda Danıştay farklı kararlar vermiştir. Bir kısım kararlarında Danıştay, suçun işlendiği tarihe bakmaksızın, suçtan dolayı verilen mahkûmiyet kararının belediye başkanlığından sonra kesinleşmiş olmasını dikkate alarak belediye başkanlığından düşme kararı vermiştir⁴⁸. Bir kararında ise Danıştay belediye başkanlığından düşme kararı verilebilmesi açısından önemli olanın belediye başkanlığı sırasında mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesi değil, suçun başkanlık sırasında işlenmiş olmasıdır diyerek belediye başkanlığından önce işlenen bir suçtan dolayı başkanlık sırasında kesinleşen mahkûmiyet hükmüne dayanarak düşme kararının verilemeyeceğini belirtmiştir⁴⁹.

Dördüncü ihtimalde kişinin memur olduktan sonra suç işlemesi ve kamu hizmetlerinden yasaklılığı gerektirecek bir mahkûmiyetin olması halidir. Yine bu halde de kişinin memuriyet sıfatı sona ereceği açıktır. Nitekim uygulamada bu yöndedir. Örneğin Danıştay, “Memuriyete alınma şartlarından

⁴⁷ Nitekim Yüksek Seçim Kurulu, seçilme engeli olmasına rağmen belediye meclisine üye seçilen kişinin seçilme engelini sonradan ortaya çıkmasıyla seçim tutanağının iptaline karar vermiştir. Bkz. YSK, Karar no. 221, KT. 3.7.1988, (Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları 1988-1989-1990, s. 54 vd.); Aynı bkz. YSK, Karar no. 682, KT. 11.5.1989, (Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları 1988-1989-1990, s.157 vd.); YSK, Karar no.7, KT. 6.1.1990, (Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları 1988-1989-1990, s. 290 vd.).

⁴⁸ Bkz. D8D, E. 1987/277, K. 1987/249, KT. 21.5.1987, (DD, Yıl 18, 1988/68-69, s. 512-513); D8D, E. 1987/83, K. 1987/131, KT. 13.3.1987, (DD, Yıl 18, 1988/68-69, s. 505-508); D8D, E. 1988/705, K. 1988/620, KT. 28.9.1988, (DD, Yıl 19, 1989/74-75, s. 469-471).

⁴⁹ Bkz. Danıştay Dava Daireleri Kurul Kararı, E. 1966/234, K. 1967/363, KT. 13.3.1967, (DKD, Yıl 31, Sayı 111-114, s. 114).

birinin kaybedilmesi halinde memuriyet görevine son verilmesinde kanunsuzluk yoktur” demekte⁵⁰; AYİM de “Davacının işlemiş olduğu hırsızlık suçundan Askeri Mahkemece mahkum oluşu karşısında; memuriyette iken memurluğa alınma şartlarından birini kaybetmesi nedeniyle devlet memurluğuna son verilmesinde hukuka aykırılık yoktur.” demektedir⁵¹. Esasında bu durum, memurlukları sırasında memur olma şartlarından herhangi birinin kaybedilmesinin memurluğu sona erdireceği Devlet Memurları Kanunu 98. maddesinde düzenlenmektedir. Dolayısıyla kamu hizmetlerinden yasaklılık cezası, memur olmadan önce mevcut olduğu durumunda memur olmaya engel olmakta; memur olduktan sonra ortaya çıkması halinde de memuriyeti sona erdirmektedir.

B. Siyasi Haklardan Yoksunluk

a. Genel Olarak

Yeni TCK'nın ceza mahkumiyetinin kanuni sonucu olan belli hakları kullanmaktan yoksun bırakma kapsamındaki ikinci yoksunluk hali siyasi haklardan yoksunluktur. Siyasi haklardan yoksunluk TCK'nın 53. maddesinde “Seçme ve seçilme ehliyetinden ve diğer siyasi hakları kullanmaktan...yoksun bırakılır” şeklinde yer almıştır. Görüleceği üzere bu düzenleme eski TCK'nın düzenlemesi ile benzerdir. Ancak kanaatimizce seçme ve seçilmenin zaten kanunen belirlenen seçim çevresinde gerçekleşecek olması nedeniyle eski TCK'daki “seçim çevresi” ibaresinin yeni TCK'ya alınmaması yerinde bir düzenleme olmuştur. Bununla birlikte belirsiz bir kavram olan ve bu bakımdan ceza hukukunun güvence fonksiyonu ile bağdaşmayan “diğer siyasi haklar” kavramına eski TCK'da olduğu gibi yer verilmesi ile aynı belirsizlik devam ettirilmiştir. Diğer taraftan seçme ve seçilme hakkı yerine Anayasada rastlanmayan seçme ve seçilme ehliyeti kavramının kullanılması da eleştirilmiştir⁵².

Kamu hakları içerisinde ele alınan ve genelde aktif statü hakları olarak isimlendirilen siyasi haklar⁵³; kişinin, siyasal yönetimin (iktidarın) oluşu-

⁵⁰ D5D, E. 1975/5365, K. 1978/1571, KT. 3.5.1978, (DD, Yıl 9, 1979/32-33, s. 415).

⁵¹ AYİMİD, E. 1998/637, K. 1999/295, KT. 23.3.1999, (AYİMD, sayı 14, s. 475-478).

⁵² **Hafizoğulları**, Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri, s. 94.

⁵³ Kamu hakları genelde negatif statü hakları, pozitif statü hakları ve aktif statü hakları şeklinde bir ayrıma tabi tutulmaktadır (**Kapani**, Munci: Kamu Hürriyetleri, 7. Baskı, Ankara 1993, s. 6; **Atar**, s. 90; **Tikveş**, Özkan: Teorik ve Pratik Anayasa Hukuku, İzmir 1982, s. 111; **Gözler**, Kemal: Hukuka Giriş, Bursa 1998, s. 323; **Erdoğan**, Mustafa: Anayasa Hukuku, 3. Baskı, Ankara 2005, s. 177-178).

muna ve kullanımına, yani siyasal yönetimin aldığı kararlara katılmasını sağlayan haklar olarak tanımlanmaktadır⁵⁴. Peki, kişinin siyasal yönetime ve yönetimin aldığı kararlara katılabilmesini sağlayan bu haklar nelerdir? Neler siyasal hak kapsamındadır? Bu soruya cevap vermeden önce şu hususun belirtilmesi gerekir ki, siyasal hak anlayışı zaman içinde değişim geçirmiştir ve bu değişim de halen devam etmektedir⁵⁵. Dolayısıyla siyasal hakkın kapsamına ilişkin bu soruya verilen cevapların, bugünün siyasal hak anlayışını yansıta-acağı açıktır. Söz konusu sorunun cevabı için mevzuatımızdaki düzenlemelere bakıldığında; eski TCK'nın 174. maddesinde sadece "siyasal haklar" ifadesinin kullanıldığı, 20. maddesinde ise "seçme ya da seçilme haklarından ve diğer siyasal haklar"dan yoksunluktan bahsedildiği görülmektedir. Bu düzenlemelerden de anlaşılacağı gibi eski TCK'nın 174. maddesi sadece siyasal hak kavramını kullanarak bu hakkın kapsamı sorusuna hiçbir açıklık getirmemekte; 20. maddesi ise en azından seçme ve seçilme hakkını bir siyasal hak olarak belirtmekte, diğer siyasal haklar ifadesini kullanmak suretiyle de seçme ve seçilme hakları dışında da siyasal hak olduğunu kabul etmiş olmaktadır. Fakat belirsiz bir kavram olan "diğer siyasal haklar" kavramını⁵⁶ kullanmak suretiyle bu diğer siyasal hakların neler olduklarını da göstermediği için hangi hakların siyasal hak olduğu sorusunun ceza kanununda net bir cevabının bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Yeni TCK 53. maddesinde yukarı da belirtildiği gibi eski TCK'nın 20. maddesine benzer bir hüküm sevk etmiştir. Fakat eski TCK'dan farklı olarak yeni TCK 114. maddesinde siyasal hakların kullanılmasının engellenmesi başlığı altında siyasal partiye üye olmayı, faaliyetlerine katılmayı ve seçim yoluyla gelinen kamu görevinden bahsederek seçilme hakkını da düzenlemek suretiyle siyasal hakkın kapsamının somutlaşması açısından olumlu bir

⁵⁴ **Yarsuvat**, Duygun: "Siyasal Hürriyet Aleyhinde Cürümler", İHFM, C. 33, 1968/3-4, s. 107; **Özek**, Çetin: "Siyasal Hürriyet Aleyhinde Cürümler", İHFM, C. 41, 1975/1-2, s. 27, 31; **Erem**, Faruk: "Siyasal Haklara Karşı İşlenen Suçlar", AD, Yıl 42, Haziran 1951/6, s. 888, 889; **Erem**, Faruk: "Siyasal Haklara Karşı İşlenen Suçlar", AÜHFD, C. 8, 1951/1-2, s. 75, 76; **Bayraktar**, Köksal: Siyasal Suç, İstanbul 1982, s. 59; **Artuk**, Mehmet Emin/**Gökçen**, Ahmet/**Yenidünya**, A. Caner: Ceza Hukuku Özel Hükümler 5. Baskı, Ankara 2004, s. 12; **Tezcan/Erdem**, s. 52; **Çitci**, Oya: "Siyasal Haklar ve Kamu Görevlileri", in: Haz. **Gülmez**, Mesut: İnsan Hakları ve Kamu Görevlileri, TODAİ, Ankara 1992, s. 89.

⁵⁵ **Eroğul**, Cem: Devlet Yönetimine Katılma Hakkı, 2. Baskı, Ankara 1999, s. 83.

⁵⁶ **Hafizoğulları**, Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri, s. 94.

düzenle getirmiştir.

Anayasa ise ikinci kısım dördüncü bölümde Siyasi Haklar ve Ödevler başlığı altında vatandaşlık (m. 66), seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma (m. 67), parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma (m. 68), kamu hizmetlerine girme (m. 70), vatan hizmetine girme (m. 72), dilekçe hakkı (m. 74) ve vergi ödevini (m. 73) siyasi hak olarak düzenlemiştir. Dolayısıyla Anayasada hangi hakların siyasi hak kapsamında yer aldığı sorusuna ceza kanununa göre daha net bir cevabın verildiği görülmektedir.

Hangi hakların siyasi hak olduğu sorusunun cevabı için doktrine bakıldığında verilen cevapların yazarlara göre değiştiği görülmektedir. Bazı yazarlar siyasi hak kapsamında sadece seçim hakkını kabul etmektedirler. Ancak bu görüş, siyasi hakkın kapsamını çok daraltmış olduğu, kişilerin siyasal iktidara katılımlarının sadece seçim yoluyla olmadığı, bunun yanında değişik şekillerle doğrudan veya baskı grubu olarak da katılabilme imkânlarının mevcut olduğu belirtilerek eleştirilmiştir⁵⁷. Diğer bazı yazarlar ise bu görüşün aksine siyasi hakkın kapsamını aşırı genişleterek kişinin Anayasa ile teminat altına alınmış hiçbir ayırım gözetmeksizin bütün hakların siyasi hak olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu yazarlara göre örneğin, din hürriyeti, basın hürriyeti, toplanma hürriyeti, dernek kurma hürriyeti, konut dokunulmazlığı, seçim hakları, şikayet ve ihbar (dilekçe) hakları birer siyasi haktır. Bu görüş de eleştirilerek kamu hukukunun reddettiği bir karışıklığa sebebiyet verecek nitelikte olduğu ifade edilmiştir⁵⁸. Siyasi hakkın kapsamı konusunda diğer bir kısım yazarlar daha da ileri giderek esasta, siyasi hak olmadıklarını kabul ettikleri bazı hakları siyasi hakların varlık sebebi olarak görmeleri nedeniyle bu hakların da siyasi hak olarak kabul edilmeleri gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Şahsi hürriyetler adını verdikleri vicdan hürriyeti, toplanma hürriyeti, söz hürriyeti, basın hürriyeti, şahıs hürriyeti ve konut dokunulmazlığı haklarının birer siyasi hak olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşün kabul edilmesi durumunda yaşama hakkının dahi siyasi hak sayılması gerektiği ifade edilerek eleştirilmiş ve bir hakkın siyasi hak olup olmadığının tespiti için diğer haklar karşısındaki durumunun değil, hakkın özünün ve içeriğinin dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir⁵⁹.

Türk doktrininde de siyasi hakkın kapsamı sorusuna verilen cevaplarda yazarlar arasında bir birlik bulunmamaktadır. Bazı yazarlar siyasi hak kav-

⁵⁷ Bkz. **Özek**, Siyasi Hürriyet, s. 31-32.

⁵⁸ Bkz. **Erem**, Siyasi Hak, s. 888-889; **Erem**, Siyasi Haklara Karşı, s. 75-76.

⁵⁹ **Erem**, Siyasi Hak, s. 889; **Erem**, Siyasi Haklara Karşı, s. 76.

ramını ve dolayısıyla siyasi hakkın kapsamını klasik ve modern siyasi haklar şeklinde bir ayırım yaparak açıklamaktadır. Bu yazarlar klasik siyasi hakların vatandaşlık, seçme ve seçilme hakları, kamu memurluklarına girme, dilekçe verme hakkı ve halkoylaması gibi haklar olduğunu belirtmekte; modern siyasi hakların ise siyasi amaçla dernek kurma, parti kurma, bunlara üye olma ve üyelikten çıkma ile siyasi amaca yöneldikleri takdirde toplanma, basın, temaşa ve seyahat hak ve özgürlüklerinin oluşturacağını söylemektedirler⁶⁰. Bazı yazarlar bu yazarların klasik ve modern anlamda siyasi hak ayırımını dar ve geniş anlamda siyasi hak kavramları ile ifade etmektedirler⁶¹. Bazı yazarlar ise siyasi hakkın kapsamı sorusuna doğrudan ve dolaylı siyasi haklar biçiminde bir ayırımla cevap vermektedirler. Bu yazarlara göre siyasi hak, kişinin siyasal iktidarın oluşumuna ve kullanımına doğrudan veya dolaylı olarak katılımını sağlayan her türlü haktır⁶². Diğer bazı yazarlar ise böyle bir ayırım yapmadan hangi hakların siyasi hak olduğunu saymak suretiyle cevaplandırmaktadırlar: Bu yazarlardan bazıları siyasi hakkın kapsamında seçme ve seçilme hakkı, ihbar hakkı, siyasi amaçla toplanma hakkı, dernek kurma hakkı ve kanun karşısında eşitlik haklarının olduğunu belirtmektedirler⁶³. Bazı yazarlar da seçme ve seçilme hakkı, toplanma hakkı, düşünceyi açıklama hakkı, dernek kurma hakkı, basın hakkı ve dilekçe haklarının olduğunu ileri sürmektedirler⁶⁴. Bir kısım yazarlar ise siyasi hak kapsamındaki hakları siyasi partilere üye olma, seçme ve seçilme yeterliliğine sahip olma, çeşitli siyasi kuruluşlar ve oluşumların içerisinde görev ve yetki alma olarak ifade etmektedirler⁶⁵. Diğer bir kısım yazarlar ise seçme ve seçilme, dilekçe verme, siyasi maksatlarla bir araya gelme ve kamu hizmetlerinden eşit olarak yararlanmanın siyasi hakları oluşturduğunu söylemektedirler⁶⁶; ancak bu yazarlar doktrinde siyasi haklar arasında belirtilen dernek kurma hakkının siyasi bir hak olmadığını ileri sürmüşlerdir. Bu görüşlerine gerekçe olarak da 1961 Anayasası'nın ve 648 sayılı 13.7.1965 tarihli Siyasi Partiler Kanu-

60 **Dâver**, Bülent: "Türkiye'de Siyasi Haklar", in: Türkiye'de İnsan Hakları, Türkiye'de İnsan Hakları Semineri (9-11 Aralık 1968), Ankara 1970, s. 42-43.

61 **Eroğul**, s. 83.

62 **Özek**, Siyasi Hürriyet, s. 31-32; **Tezcan/Erdem**, s. 52.

63 **Erem**, Siyasi Hak, s. 888; **Erem**, Siyasi Haklara Karşı, s. 75.

64 Bkz. **Özek**, Siyasi Hürriyet, s. 31, 32.

65 **Bayraktar**, Siyasal Suç, s. 59; **Artuk/Gökçen/Yenidünya**, Özel Hükümler 5. Baskı, s. 12.

66 **Yarsuvat**, Siyasi Hürriyet, s. 107.

nu'nun yürürlükte olduğu bir dönemde, sözkonusu kanununun ikinci maddesindeki “Dernekler, belli bir siyasi partiyi desteklemek veya desteklememek yahut siyasi partiler arasında işbirliği sağlamak... amacıyla kurulamazlar” hükmünü göstermişler ve bu hüküm gereğince derneklerin, siyasi bir dernek olarak kurulamayacaklarını söyleyerek dernek kurma hakkının siyasi haklardan sayılmayacaklarını savunmuşlardır⁶⁷.

Kanaatimizce devletin siyasal yönetiminin oluşumuna ve kullanımına etki eden bütün haklar siyasi hak kapsamında ele alınabilir. Bu tanımla siyasi hakların kapsamının çok genişletilmiş, geniş anlamda bir siyasi hak tanımının yapılmış olduğu açıktır. Sözkonusu tanımı sınırlandırarak siyasi hakkı, doğrudan siyasal yönetimin oluşumuna ve kullanımına etki eden haklardır şeklinde tanımlamak mümkündür. Buna göre bir hakkın dar anlamda veya doğrudan bir siyasi hak sayılabilmesi için o hakkın özü, niteliği dikkate alınmalıdır⁶⁸. Eğer bir hak niteliği itibariyle siyasi değilse dar anlamda siyasi hak olarak kabul etmemek gerekir. Nitelik olarak başka bir hak grubuna dahil olmakla birlikte siyasi yönünde olması o hakkın dar anlamda bir siyasi hak olarak kabul edilmesini gerektirmemelidir. Aslında kişilerin siyasi haklarının korunması açısından siyasi hakların geniş anlamda kabul edilmesi yerinde olmakla birlikte kamu hizmetlerinden yasaklılık gibi yasaklılık halinin sözkonusu olduğu durumlarda siyasi hakların kapsamını dar anlamda kabul etmek gerekmektedir⁶⁹. Çünkü özgürlüklerin varlığı asıl sınırlama istisnadır ve istisnalar açık olmalıdır. Bu nedenle yasaklılık durumlarında her ne kadar bir hak niteliği itibariyle siyasi hak olsa da siyasi hakkın kapsamını Anayasa ve kanunlarda siyasi hak olarak düzenlenen haklarla sınırlı olarak kabul etmek lazımdır. Aksi takdirde özü, niteliği itibariyle siyasi bir hak olan ve fakat Anayasa ve kanunlarda siyasi hak olarak düzenlenmeyen bir hakkın siyasi bir hak olarak kabul edilip kişinin o haktan yoksun bırakılması sözkonusu olabilecektir. Böyle bir durum ise kişi güvenliği, hak ve özgürlüklerini teminat altına alan ceza hukukunun gü-

⁶⁷ Bkz. **Yarsuvat**, Siyasi Hürriyet, s. 108; aksi görüş için bkz. **Özek**, Siyasi Hürriyet, s. 33, dn. 19; Ancak derneklerin siyasi faaliyette bulunamayacağı ile ilgili günümüzde bir sınırlama kalmadığı için dernek kurma hakkının siyasi hak yönünün bulunduğunu söylemek mümkündür. Fakat yinede doğrudan veya dar anlamda bir siyasi hak olarak kabul edilmemelidir.

⁶⁸ Nitekim doktrinde bazı yazarlar hakların mahiyeti araştırılırken, hakkın özü ve mahiyetinin dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedirler (**Erem**, Siyasi Hak, s. 889; **Erem**, Siyasi Haklara Karşı, s. 76).

⁶⁹ Bkz. **Hafizoğulları**, Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri, s. 94.

vence fonksiyonu ile bağdaşmayacaktır. Bu itibarla Anayasada Kişinin Hakları ve Ödevleri başlığı altında yer verilen düşünce ve kanaat hürriyeti (m. 25), düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti (m. 26), basın hürriyeti (m. 28), süreli ve süresiz yayın hakkı (m. 29), demek kurma hakkı (m. 33) ve toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı (m. 34) her ne kadar siyasi nitelik arz etse de kamu hizmetlerinden yasaklılık kapsamındaki siyasi haklardan yoksunluk içerisinde ele alınmamalıdır. Çünkü sözkonusu hakların siyasi hak yönleri bulunmakla birlikte; bu haklar esas olarak, nitelik itibariyle negatif statü hakları içerisinde yer alırlar. Yani devlet tarafından aşılamayacak ve dokunulamayacak hakları oluştururlar. Dolayısıyla bu hakların siyasi bir hak sayılıp yoksunluk kapsamında ele alınması bu hakların niteliğine aykırı davranılması, devletin kişinin dokunulamayacak haklarına dokunması, müdahale etmesi anlamına gelecektir. Bu yüzden belli hakları kullanmaktan yoksunluk kapsamındaki siyasi hakları belirlerken Anayasa ve kanunlarda siyasi hak olarak düzenlenen hakları esas almak gerekmektedir. Bu anlamda siyasi haklardan yoksunluk kapsamında sözkonusu olabilecek siyasi haklar arasına Anayasada Siyasi Haklar ve Ödevler başlığı altında düzenlenen şu haklar girecektir: m. 67'de düzenlenen seçme hakkı, seçilme hakkı, bağımsız olarak siyasi faaliyette bulunma hakkı, bir parti içinde siyasi faaliyette bulunma hakkı, halkoylamasına katılma hakkı; m. 68'de düzenlenen siyasi parti kurma hakkı, siyasi partilere girme hakkı, siyasi partilerden ayrılma hakkı; m. 70'deki kamu hizmetlerine girme hakkı ve m. 74'deki dilekçe hakkı girecektir. Bu açıklamalar dikkate alındığında siyasi yasaklılık hallerini TCK'nın 53. maddesindeki düzenleniş tarzına uygun olarak şöylece belirtebiliriz: Seçme veya seçilme hakkı ve diğer siyasi haklar. Diğer siyasi haklar kapsamında da bağımsız olarak veya bir parti içinde siyasi faaliyette bulunma hakkı; halkoylamasına katılma hakkı; siyasi parti kurma, siyasi partiye girme ve ayrılma hakkı; kamu hizmetine girme hakkı ve dilekçe hakkı. Ancak burada bu hakların ayrıntılı bir incelemesi yapılmayacak, sadece siyasi yoksunluk kapsamındaki durumu oranında ve düzenleniş tarzına uygun bir sistematik içinde ele alınacaktır.

b. Seçme veya Seçilme Hakkından Yoksunluk

aa. Seçme Hakkı

Seçme hakkı, kişilere gerek yerel gerekse merkezi siyasal yönetimi belirleme imkânı veren⁷⁰, diğer bir ifade ile kişilerin siyasal yönetimin oluşumu-

⁷⁰ Aliefendioğlu, Yılmaz: "Temsili Demokrasinin 'Seçim' Ayağı", TBBD, Eylül-Ekim 2005/60, s. 76; Öden, Merih: Seçmenlerin Kişi Tercih Açısından Seçim Sistemleri, Ankara 2003, s. 11.

na doğrudan katılmalarını sağlayan temel bir siyasi haktır⁷¹. Oy hakkı da denen seçme hakkı⁷², temsili demokrasilerde seçimler vasıtasıyla kullanılır⁷³. Nitekim siyasi anlamda seçim, halkın kendisini yönetecek kişileri (temsilcileri) oyuyla belirlemesidir⁷⁴. Seçimler, genel seçimler, yerel seçimler ve ara seçimler olmak üzere üç çeşittir⁷⁵. Genel seçimler, meclis üyelerinin, yani merkezi yönetimin belirlenmesi için yapılan seçimdir. Yerel seçimler ise mahalli yönetiminin belirlenmesi için yapılır. Belediye başkanı ve belediye meclis üyeleri, il genel meclisi üyeleri, köy ve mahalle muhtarları, ihtiyar heyeti ve ihtiyar meclisi üyeleri bu yolla seçilirler. Ara seçimler ise seçim dönemi içerisinde ölüm veya istifa gibi nedenlerle boşalan meclis üyelerinin yerine yenilerinin seçilmesi için yapılan seçimdir⁷⁶. İşte belli hakları kullanmaktan yoksun olan kişi, bu kapsamda seçme hakkından yoksun bırakıldığı için sözkonusu seçimlere katılamayacak ve seçme hakkını kullanamayacak demektir. Nitekim Seçim Kanununun 8. maddesinde de kamu hizmetlerinden yasaklıların (belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılanların) seçme hakkını kullanamayacakları belirtilmektedir.

bb. Seçilme Hakkı

Seçilme hakkı ise merkezi yönetim ve yerel yönetim organlarında yer alarak devletin siyasal yönetiminde bulunma hakkıdır. Başka bir deyişle seçilme hakkı, kişilerin yönetim organlarına seçilebilme haklarının olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla kişi bu hakkını kullanarak milletvekili, beledi-

⁷¹ Seçme hakkının niteliği konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır. Örneğin seçme hakkının tabi bir hak olduğunu ileri sürenler olduğu gibi bir görev olduğunu ileri sürenler de olmuştur. Bu ve diğer görüşler için bkz. **Karamustafaoğlu**, Tunçer: Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri, Ankara 1970, s. 119 vd.; **Teziç**, Erdoğan: Anayasa Hukuku, 8. Baskı, İstanbul 2003, s. 249 vd.; **Aliefendioğlu**, s. 83 vd.; **Kalabalık**, Halil: "Avrupa Birliği Ülkeleriyle Karşılaştırmalı Yerel Yönetim Hukuku, Ankara 2005, s. 230.

⁷² **Kaboğlu**, İbrahim Ö.: Özgürlükler Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 6. Baskı, Ankara 2002, s. 422.

⁷³ **Kocaoğlu**, A. Mehmet: Anayasa Hukuku, Ankara 1998, s. 222; **Teziç**, s. 240.

⁷⁴ **Aliefendioğlu**, s. 71-72.

⁷⁵ Bu siyasi nitelikteki seçimlerin dışında derneklerin, sendikaların, meslek kuruluşlarının ve bazı yargı organlarının görevlilerini belirleyen seçimler de vardır (**Sezen**, Saim: Seçim ve Demokrasi, Ankara 1994, s. 53).

⁷⁶ **Aliefendioğlu**, s. 74-75; Ayrıca bkz. **Armağan**, Servet: Türk Esas Teşkilat Hukuku 1, İstanbul 1979, s. 97 vd.; **Dâver**, Bülent: Seçim Sistemi ve Anayasa Yargısı", Anayasa Yargısı 5, Ankara 1989, s. 133 vd.

ye başkanı, il genel meclisi üyesi, belediye meclisi üyesi ve muhtar olabilmek için seçimlere katılabilecektir. Ancak seçilme hakkı da belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma kapsamında olduğundan siyasi haklardan yoksun bulunanlar seçilme hakkını kullanamayacaklardır. Milletvekili seçilebilme yeterliliği açısından bu durum gerek Anayasada (m. 76) gerekse Milletvekili Seçimi Kanununda (m. 11) kamu hizmetlerinden yasaklı olanların milletvekili seçilemeyecekleri açıkça düzenlenmiştir.

c. Diğer Siyasi Haklardan Yoksunluk

aa. Bağımsız Olarak veya Parti İçinde Siyasi Faaliyette Bulunma Hakkı

Bağımsız olarak siyasi faaliyette bulunma hakkı ile bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma hakkından bahsetmeden önce üst kavram olan siyasi faaliyette bulunma hakkından söz etmek gerekmektedir. Siyasi faaliyette bulunma hakkı, bütün siyasi faaliyetleri kapsayacak genişlikte bir kavramdır. Başka bir deyişle sözkonusu hak, devletin siyasal yönetimini etkilemeye yönelik bildiri dağıtmaktan, toplantı ve gösteri yürüyüşüne, dernek kurmaya, parti kurmaya, partiye üye olmaya ve ayrılmaya, oy kullanmaya ve siyasal yönetimde bulunmaya kadar geniş bir kapsamı ifade etmektedir⁷⁷. Bu bakımdan niteliği itibarıyla siyasi bir hakkın kullanımına yönelik her türlü faaliyet bu kapsamda değerlendirilebilecektir. Bununla birlikte yukarıda da belirttiğimiz gibi hakların kullanılmasını yasaklayan hallerde yasaklılık kapsamını sınırlı kabul etmek lazımdır. Dolayısıyla yine Anayasa ve kanunlarda siyasi hak olarak gösterilen haklarla ilgili yapılan faaliyetleri siyasi faaliyette bulunma hakkı kapsamında bir siyasi faaliyet saymak gerekir. Nitekim Anayasanın 67. maddesinin gerekçesinde siyasi faaliyette bulunma seçme, seçilme, siyasi partiye girme ve çıkma ve Anayasada siyasi haklar bölümünde sayılan haklardır demektir⁷⁸. Ancak getirdiğimiz sınırlamanın daha da daraltılması gerekmektedir, çünkü Anayasada siyasi haklar içerisinde düzenlenen kamu hizmetlerine girmek bir siyasi faaliyet olarak görülemez. Bize göre kamu hizmetine girme veya kamu kuruluşlarına girme, kişilerin, devletin siyasal yönetimine ve kullanımına katılması şeklinde siyasi bir hak olarak kabul edilebilirse de doğrudan bir siyasi faaliyet olarak nitelendirilemez. Bir faaliyetin siyasi faaliyet sayılabilmesi için Anayasada ve kanunlarda siyasi hak olarak düzenlenen hakkın kullanımı olarak gerçekleşmesinin yanında

⁷⁷ Bkz. Dal, Kemal: Türk Esas Teşkilat Hukuku, Ankara 1984, s. 215-216.

⁷⁸ Bkz. İzgi, Ömer/Gören, Zafer: Türkiye Cumhuriyetinin Anayasasının Yorumu, C. 1, (Madde 1-78), Ankara 2002, s. 667-668.

seçme, seçilme, siyasi partiye girme ve ayrılma gibi doğrudan doğruya siyasi bir nitelik taşıması gerekir. İşte bu nitelikteki bir siyasi faaliyet, siyasi parti içinde bulunulmadan kişi tarafından bağımsız bir şekilde gerçekleştirilebileceği gibi bir siyasi parti içerisinde de gerçekleştirilebilecektir. Ancak bağımsız olarak siyasi faaliyete bulunma hakkının siyasi partiye girme ve çıkma dışındaki seçme, seçilme gibi diğer siyasi faaliyetleri kapsayacağı açıktır. Yani kişi siyasi partiden bağımsız olarak, siyasi parti içinde olmadan da seçilme hakkını kullanabilecek, örneğin milletvekili, belediye başkanı seçilebilecek, bunun için faaliyette bulunabilecektir. Fakat siyasi hakları kullanmaktan yoksun olan bir kişi bağımsız olarak da siyasi parti içinde bulunarak da bu tür siyasi faaliyetlerde bulunamayacaktır.

bb. Halkoylaması

Halkoylaması bağlayıcılık, konu, usul ve zaman açısından değişik çeşitlerde uygulandığı için, tanımının da bu çeşitlerine göre değişeceği doğaldır⁷⁹. Bununla birlikte genel anlamda halkoylamasını Anayasa ya da kanun yahut bunların değişiklikleri veya önemli bir sorun hakkında halkın oyuna başvurulması şeklinde tanımlamak mümkündür⁸⁰. Dolayısıyla referandum da denilen halkoylaması⁸¹ ile kişi; Anayasa konusunda, Anayasada kabul edilen esaslara göre seçme hakkını kullanarak oluşturduğu devletin siyasal yönetiminin yaptığı anayasa değişiklikleri, kanun ya da kanun değişiklikleri veya aldığı diğer siyasi kararlar konusunda oyunu bildirmektedir. Ancak halkoylaması anayasamızda siyasi haklar arasında yer almış olduğundan siyasi hakları kullanmaktan yoksun bırakılan bir kişinin halkoylamasına katılması ve oyunu bildirmesi mümkün değildir.

cc. Siyasi Parti Kurma, Siyasi Partiye Girme ve Ayrılma Hakkı

Siyasi parti kurma, siyasi partiye girme ve ayrılma hakkı en önemli siyasi haklar arasında yer alır. Çünkü temsili demokrasilerde kişilerin siyasal yönetimin oluşumuna ve kullanımına katılımı daha çok partiler aracılığıyla

⁷⁹ Halkoylamasının çeşitleri hakkında bkz. **Kubalı**, Hüseyin Nail: Anayasa Hukuku Dersleri, Genel Esaslar ve Siyasi Rejimler, İstanbul 1971, s. 280 vd.; **Teziç**, s. 232 vd.; **Gözler**, Kemal: "Halkoylamasının Değeri", AÜHFD, C. 40, 1988/1-4, s. 98; **Kaboğlu**, İbrahim Ö.: Anayasa Hukuku Dersleri, 2. Baskı, İstanbul 2005, s. 185 vd.

⁸⁰ **Dâver**, Seçim Sistemi, s. 133; Ayrıca bkz. **Kubalı**, s. 278; **Gözübüyük**, A. Şeref: Anayasa Hukuku, Güncelleştirilmiş 14. Bası, Ankara 2006, s. 77; **Gözler**, Halkoylaması, s. 98.

⁸¹ **Gözübüyük**, Anayasa Hukuku, s. 77; **Kaboğlu**, Anayasa Hukuku Dersleri, s. 185; **Gözler**, Halkoylaması, s. 98, dn. 8.

gerçekleşmektedir⁸². Örneğin seçme hakkı, bağımsız adaylık dışında siyasi partiler çerçevesinde kullanılırken, siyasal yönetimde partilerden belirlenmektedir⁸³. Bu nedenle siyasi parti kurma, partiye girme ve ayrılma, siyasi hakların önemli bir kısmını oluşturur. Fakat sözkonusu haklar da belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma içinde bulunduğundan, siyasi haklardan yasaklı olanlar bu haklarını kullanmaktan yoksun kalacaktır. Yani siyasi haklardan yasaklı bir kişi siyasi parti kuramayacağı gibi kurulmuş bir partiye de giremeyecek, girdiği veya kurduğu partide de kalamayacaktır. Nitekim Siyasi Partiler Kanunu vatandaşların siyasi parti kurma (m. 5), partiye girme ve çıkma (m. 6) hakkına sahip olduğunu, ancak kamu hizmetlerinden yasaklıların partiye üye olamayacaklarını (m. 11) ifade etmektedir. Bunun yanında Siyasi Partiler Kanunu parti kurucu üyesi olabilme açısından milletvekili seçilme yeterliğine sahip kişilerin kurucu üye olabileceklerini söyleyerek, partiye üye olma ve çıkmada olduğu gibi kamu hizmetlerinden yasaklıların kurucu üye olamayacaklarını açıkça belirtmemektedir, fakat yukarıda da bahsedildiği üzere milletvekili seçilebilmek için de kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak arandığı için kişilerin kurucu üye olamayacakları dolaylı bir şekilde ifade edilmiş olmaktadır.

dd. Kamu Hizmetine Girme Hakkı

Kamu hizmetine girme hakkı, kişilerin kamu kurumlarına girme ve orada kalma hakkıdır⁸⁴. Doktrinde bazı yazarlar bu haklara, kamu hizmetinde yükselme hakkını da eklemektedirler⁸⁵. Ancak burada bizi ilgilendiren ve siyasi haklardan yoksunluk kapsamında olan kısmı kamu hizmetine girme ve kamu hizmetinde kalma hakkıdır. Çünkü siyasi haklardan yoksunluk kişinin kamu hizmetine girmesini engelleyeceğinden ve kişi kamu hizmetinde ise burada kalma hakkını sonlandıracağından kamu hizmetinde yükselme hakkıyla ilgili

⁸² Erdoğan, s. 125.

⁸³ Bkz. Eroğul, s. 202, 222 vd.

⁸⁴ Aymakoğlu, s. 197; Nitekim Anayasa Mahkemesinin bir kararının ek gerekçesinde Anayasanın 70. maddesi ile güvence altına alınanın yalnızca kamu hizmetine girme ve hizmete alınma olmadığı aynı zamanda hizmette kalmayı da kapsadığı belirtilmiş ve aksi bir kabulün hizmete alınan kişinin her an işine son verilme olasılığını doğuracağı bunun da anılan hakkın güvence fonksiyonunu son derece daraltmış olacağı ifade edilmiştir (AMK, E. 2003/67, K. 2003/88, KT. 8.10.2003, AMKD, C. 1, 2005/40, s. 217-218).

⁸⁵ Bkz. Zabunoğlu, Yahya K.: "Kamu Hizmetine Girme, Hizmette Kalma ve Yükselme Hakkı", in: Haz. Gülmez, Mesut: İnsan Hakları ve Kamu Görevlileri, TODAİ, Ankara 1992, s. 179.

bir durumdan bahsedilemeyecektir.

Doktrinde çoğu yazarlar tarafından kamu hizmetine girme hakkındaki kamu hizmeti kavramının, kamu kurumunu ifade ettiği belirtildiğinden⁸⁶, kanaatimizce yazarların bu ifadeleriyle kamu hizmetine girme hakkını dar anlamda kamu görevlisi olarak girme şeklinde kabul ettikleri söylenebilir. Bazı yazarlar da milletvekili, başbakan ve bakanların kamu hizmeti gören kimseler sayılmayacağını belirtmek suretiyle kamu hizmetine girme kapsamını sınırlamaktadır⁸⁷. Yine bazı yazarlar da yasama ve yürütme organlarında görev almanın, Anayasanın 67.maddesindeki seçilme hakkı ile gerçekleşmekte olduğunu; kamu hizmetine almanın ise Anayasanın 70. maddesindeki kamu hizmetlerine girme hakkının kullanılması sonucu sağlanmakta olduğunu ifade ederek daraltıcı bir yorum yapmaktadırlar⁸⁸. Anayasa Mahkemesi de bir kararında, Anayasanın 70. maddesi ile güvence altına alınan kamu hizmetine girme hakkının, idare hukuku esaslarına göre devlet memuriyetine girme hakkını ifade ettiğini belirtmektedir⁸⁹. Bazı yazarlar tarafından ise kamu hizmetine girme hakkının, kamuda sadece memur statüsünde çalışmayı değil, geniş anlamda kamu görevlisi olarak çalışabilmeyi kapsadığı ifade edilmektedir⁹⁰. Dolayısıyla kamu hizmeti girme hakkı bu şekilde anlaşılınca devletin siyasi yapısında görev yapan kişiler örneğin cumhurbaşkanı, başbakan, milletvekili ile belediye başkanı, muhtar, yerel idare meclis üyeleri ve mükellef olarak tanık, mecburi bilirkişiler ve adli yardım yoluyla bir kişiyi savunan avukatlar da bu kapsamda değerlendirilebilecektir. Bize göre de kamu hizmetine girme hakkı geniş anlamda kamu görevlisi olarak çalışmayı ifade etmektedir. Çünkü siyasi haklar arasında düzenlenen bu hak

⁸⁶ **Gözübüyük/Tan**, s. 541; **Günday**, Metin: İdare Hukuku, Güncelleştirilmiş 8. Baskı, Ankara 2003, s. 295; **Gözler**, Kemal: İdare Hukuku, C. 2, Bursa 2003, s. 217.

⁸⁷ **Güran**, Sait: “Anayasanın 128. ve 129. Maddeleri Yönünden Kamu Görevlileri, Bakanların Durumu”, Anayasa Yargısı I, Ankara 1984, s. 196, 197.

⁸⁸ **Duran**, Lutfi: “Sait Güran Tarafından Sunulan Anayasanın 128. ve 129. Maddeleri Yönünden Kamu Görevlileri, Bakanların Durumu Tebliğine İlişkin Yorum”, Anayasa Yargısı I, Ankara 1984, s. 202.

⁸⁹ Anayasa Mahkemesi kararı karşı oy yazısı, AMK, E. 2002/8, K. 2003/47, KT. 4.6.2003, (AMKD, C. 2, 2004/39, s. 589).

⁹⁰ **Sezer**, Yasin: “Kamu Hizmetine Girme Hakkı”, SÜHFD, C. 11, Cumhuriyetimize 80. Yıl. Armağanı, 2003/3-4, s. 155; **Sezer**, Yasin: “Kamu Hizmetine Girme Hakkı ve Liyakat İlkesi Açısından İstisnai Memurluklar”, SÜHFD, C. 11, Cumhuriyetimize 80. Yıl. Armağanı, 2003/3-4, s. 175.

ile kişilerin kamu hizmetine girme hakkı güvence altına alınmaktadır. Başka bir deyişle bu hak kişilerin kamu hizmetine girerek devletin siyasal yönetime girme ve kullanımına katılma hakkının gerçekleştirilmesini teminat altına alan bir haktır. Dolayısıyla kamu hizmetine girme hakkının, doktrindeki diğer görüş ve Anayasa Mahkemesinin görüşü gibi kabul edilmesi durumunda, sözkonusu hakkın kapsamı daraltılmış, sınırlanmış olacaktır. Bu ise kamu hizmetine girme hakkının düzenlenme amacına aykırılık oluşturacaktır. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki kamu hizmetine girme kapsamında olan seçilme suretiyle kamu görevlisi olma, seçilme hakkı ile de güvence altına alınmış bulunsa da bu durum onların kamu hizmetine girme hakkı kapsamı dışında ele alınmalarını gerektirmemelidir. Bununla birlikte mükellefler idarenin tek taraflı hukuki tasarrufu ile rızalarına bakılmaksızın zorla kamu hizmetine alındıklarından⁹¹, bir haktan bahsedilemeyeceği için bu kapsamda değerlendirilmemelidirler. Bu açıklamalara göre siyasi haklar içerisinde düzenlenen kamu hizmetine girme hakkının diğer bir belli hakları kullanmaktan yoksunluk hali olan kamu görevini üstlenmekten yoksunluk halini de kapsadığını söylemek mümkündür⁹².

Kamu hizmetine girme hakkı ile kişiler devletin siyasal yönetiminde yer alacakları ve yönetimin kullanımına da katılmış olacakları için kamu hizmetine girme hakkı siyasi hak kapsamındadır⁹³. Dolayısıyla kamu hizmetine girme hakkı da belli hakları kullanmaktan yoksunluk kapsamındaki siyasi haklar içinde olduğu için siyasi haklardan yoksun olanlar bu haklarını kullanıp kamu hizmetine giremeyecek, kamu hizmetinde bulunanlarda bu hizmetlerden çıkarılacaklardır.

ee. Dilekçe Hakkı

Latince “petitum” (talep) orijinli bir kavram olan dilekçe hakkı⁹⁴, 1982 Anayasasının Siyasi Haklar ve Ödevler başlıklı dördüncü bölüm 74. maddesinde düzenlenerek güvence altına alınmıştır. Dilekçe hakkı siyasal yöneti-

⁹¹ Onar, C. 2, s. 1082-1083; Akçılmaç, s. 370-371.

⁹² Nitekim bizim kamu görevinin üstlenilmesinden yoksunluk (memuriyetten yasaklılık) başlığı altında incelediğimiz konu bir başka çalışmada kamu hizmetine girme hakkı başlığında ele alınmıştır. Bkz. Keçelioğlu, s. 41 vd.

⁹³ Doktrinde bazı yazarlar kamu hizmetine girme hakkının negatif statü hakkı yönünün bulunduğunu da ileri sürmektedirler. Bkz. Zabunoğlu, s. 182 vd.

⁹⁴ Özgenç, İzzet/Şahin, Cumhur: “İddia ve Savunma Hakkı”, GÜHFD, C. 5, Haziran-Aralık 2001/1-2, s. 85.

min oluşmasına pek fazla etkili bir hak olmamakla birlikte⁹⁵ siyasal yönetimin kararlarını etkileyen siyasi başvuru yollarından biridir ve kişilerin kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında yetkili makamlara ve meclise başvurularını ifade etmektedir⁹⁶. Bu itibarla dilekçe hakkı, subjektif bir kamu hakkıdır⁹⁷. Subjektif bir haktır, zira bu hak, toplu veya bireysel olarak ancak kişiler tarafından kullanılabilir. Kamu hakkıdır, çünkü bu hakkın kullanılması suretiyle kişiler taleplerini resmi makamlara iletebilirler⁹⁸. Kişilerin resmi makamlara taleplerini iletmeleri, Anayasanın 74. maddesinde belirtildiği üzere dilek veya şikayet niteliğindeki başvurularla gerçekleşmektedir. Doktrinde bazı yazarlar şikayetin bireysel, dilek şeklindeki başvurunun ise genel nitelikte olduğunu belirtmektedir⁹⁹. Ancak bu yazarlardan bazıları daha sonra şikayetin bir kişinin ya da kamunun çıkarlarının zedelenmesi veya hukuk düzenindeki aksaklığın ortaya konması ile ilgili bir başvuru olduğunu; dilek niteliğindeki başvuruların ise bir ya da birden çok kişinin kendilerini ya da kamuyu ilgilendiren konularda alınması gereken önlemleri veya istekleri dile getiren başvurular olduğunu ifade ederek aslında ikisinin de genel veya bireysel nitelikli başvurular olabileceğini söylemiş olmaktadır¹⁰⁰. Ayrıca bazı yazarlar ise dilek niteliğindeki başvuruların siyasi içerikli, şikâyetin ise siyasi içerikli olmadığını ifade etmektedirler¹⁰¹. Diğer taraftan meclise yapılan dilek niteliğindeki başvuruların siyasi içerikli dolayısıyla siyasi bir hak olduğu da ileri sürülmüştür¹⁰². Kanaatimizce şikâyet ve dilek niteliğindeki başvurular genel veya bireysel nitelikte olabilir ve her ikisinde de siyasal yönetimden olumlu veya olumsuz bir şeyin yapılmasını isteme veya bir şeyin verilmesini talep etme vardır. Fakat şikâyette siyasal yönetimden istenen şey genelde olumsuz bir durumun, uy-

⁹⁵ **Armağan**, Servet: Dilekçe Hakkı ve 1961 Anayasası, İstanbul 1972, s. 53; **Tamer**, Mustafa: "Dilekçe Hakkı", TİD, Mart 1990/386, s. 204.

⁹⁶ **Teziç**, s. 229.

⁹⁷ **Özgenç/Şahin**, İddia ve Savunma Hakkı, s. 85; **Armağan**, Dilekçe Hakkı, s. 53; Dilekçe hakkının niteliği hakkında bkz. **Armağan**, Dilekçe Hakkı, s. 51 vd.; **Mattern**, Karl-Heinz (Çev. Servet **Armağan**): "Dilekçe Hakkı", İHFM, C 35, 1970/1-4, s. 427; **Tamer**, s. 203-204.

⁹⁸ **Özgenç/Şahin**, İddia ve Savunma Hakkı, s. 85.

⁹⁹ **Erem**, Siyasi Hak, s. 893; **Erem**, Siyasi Haklara Karşı, s. 80; **Teziç**, s. 229.

¹⁰⁰ Bkz. **Teziç**, s. 229.

¹⁰¹ **Erem**, Siyasi Hak, s. 893-894; **Erem**, Siyasi Haklara Karşı, s. 80-81; **Teziç**, s. 229.

¹⁰² **Erem**, Siyasi Hak, s. 894; **Erem**, Siyasi Haklara Karşı, s. 81.

gulamanın ortadan kaldırılması iken, dilek de ise olumlu bir uygulamanın yapılmasını isteme sözkonusudur¹⁰³. Ancak dilek ve şikâyet ile ilgili içeriğinin siyasi olup olmaması açısından bir ayırım yapılamayacağı gibi meclise yapılan dilek niteliğindeki başvuruların siyasi, şikâyet niteliğindeki başvuruların ise siyasi olmadığı şeklinde de bir ayırım yapılamaz. Zira dilekçe hakkının düzenlendiği ne Anayasanın 74. maddesinde ne de 3071 sayılı Dilekçe Kanununda dilek ve şikâyetin gerek içeriğinin siyasi olup olmaması bakımından gerek meclise yapılan dilek niteliğindeki başvuruların siyasi olduğunu ifade açısından gerekse bunların genel ve bireysel nitelikte olması açısından farklı bir ifade bulunmamaktadır. Dolayısıyla dilek veya şikâyet niteliğinde yetkili makamlara veya meclise yapılan bütün başvurular sonuçta siyasal yönetimin kararlarını az ya da çok veya doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyeceği için siyasi niteliklerinin bulunduğu açıktır. Diğer taraftan aslında kişiler yapmış oldukları dilek ve şikâyetleri sonucunda siyasal yönetimin kararlarını etkilemek suretiyle kendilerinin veya kamunun menfaatini de korumuş oldukları¹⁰⁴ için hak arama hürriyetinin de birer gerçekleştiriliş şekilleri olmaktadır. Bu itibarla dilekçe hakkı her ne kadar Anayasada Siyasi Hak ve Ödevler bölümünde düzenlenmiş bulunsa ve dolayısıyla bir siyasi hak olarak belli hakları kullanmaktan yoksunluk kapsamında da görülse bu kapsamda ele alınmamalı, yani kişilerin gerek dilek gerekse şikâyet niteliğindeki dilekçe hakkını kullanmalarına engel olunmamalıdır¹⁰⁵. Çünkü Anayasanın 74. maddesi ile bütün vatandaşlara tanınan dilekçe hakkını başka bir kanunla engellemek çelişkili bir durum oluşturacaktır¹⁰⁶. Nitekim yeni TCK 121. maddesinde yerinde bir yaklaşımla dilekçe hakkının kullanılmasını güvence altına almıştır. Diğer taraftan bu hakka engel olunması kişilerin hak arama hürriyetine engel olunması anlamına da gelecektir.

Doktrindeki bazı yazarlar dilek ve şikâyet ile ilgili yapmış oldukları ayırımın sonucu olarak sadece dilek niteliğindeki başvuruları siyasi nitelikte kabul ettikleri için siyasi haklardan yoksunluk kapsamına da sadece dilek niteliğindeki başvuruların gireceğini şikâyet niteliğindeki başvuruların ise girmeyeceğini belirtmişlerdir¹⁰⁷.

¹⁰³ Bkz. **Armağan**, Dilekçe Hakkı, s. 77 vd.; **Tamer**, s. 211.

¹⁰⁴ **Armağan**, Dilekçe Hakkı, s. 53.

¹⁰⁵ **Armağan**, Dilekçe Hakkı, s. 66; **Hafizoğulları**, Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri, s. 94.

¹⁰⁶ Bkz. **Hafizoğulları**, Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri, s. 94.

¹⁰⁷ **Erem**, Siyasi Hak, s. 894; **Erem**, Siyasi Haklara Karşı, s. 81.

C. Velayet Hakkından, Vesayet veya Kayyımlığa İlişkin Bir Hizmette Bulunmaktan Yoksunluk

Yeni TCK'nın ceza mahkumiyetinin kanuni sonucu olarak öngördüğü hak yoksunluklarından bir diğeri de velayet hakkından, vesayet veya kayyımlığa ilişkin bir hizmette bulunmaktan yoksunluktur. Yeni TCK bu yoksunluğu “*Velayet hakkından; vesayet veya kayyımlığa ait bir hizmette bulunmaktan...yoksun bırakılır*”, şeklinde düzenlemiştir.

a. Velayet

Velayet, Türk Medeni Kanunu'nun 335-351. maddeleri arasında düzenlenmektedir. Kanundaki düzenlemesi itibariyle genel olarak velayet, ergin olmayan çocuklarla kısıtlanan ergin çocukların şahısları ve malları üzerinde ana ve babaya tanınan hak ve yükümlülüklerdir şeklinde tanımlanabilir¹⁰⁸. Tanımdan da anlaşılabilir gibi kanun, velayet altında olanları, ergin olmayan çocuklarla kısıtlanan fakat hâkim tarafından vasi tayinine gerek görülme-yen ergin olan çocuklar olarak düzenlemektedir. Bu çocuklar üzerindeki velayet hakkı da sadece ana ve babaya tanınmaktadır (TMK m. 335). Dolayısıyla ne kadar yakın olursa olsun büyükanne ve büyükbaba gibi diğer akrabaların velayet hakkı bulunmamaktadır¹⁰⁹. Ayrıca Medeni Kanun kural olarak velayeti çocuğa kan bağı ile bağlı olan ana ve babaya tanımış, üvey ana ve üvey babaya tanımamıştır (TMK m. 338). Bununla birlikte TMK, 314. maddesindeki “*Ana ve babaya ait olan haklar ve yükümlülükler evlat edinene geçer*” şeklindeki düzenlemesiyle kanaatimizce kan bağı olmasa bile evlat edinilen kişi üzerindeki velayet hakkının evlat edinene geçeceğini ka-

¹⁰⁸ **Zevkliler**, Aydın/**Acabey**, M. Beşir/**Gökyayla**, K. Emre: Medeni Hukuk, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 6. Bası, Ankara 1999, s. 1117; **Feyzioğlu**, Necmeddin Feyzi (Haz. Cumhur **Özakman**/**Enis Sarıal**): Aile Hukuku, 3. Baskı, İstanbul 1986, s. 503-504; **Tekinay**, Selahattin Sulhi: Türk Aile Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 5. Bası, İstanbul 1984, s. 497; **Oğuzman**, Kemal/**Dural**, Mustafa: Aile Hukuku, 2. Bası, İstanbul 1998, s. 272; **Akıntürk**, Turgut: Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku, Yeni Medeni Kanuna Göre Uyarlanmış, C. 2, Yenilenmiş 10. Bası, İstanbul 2006, s. 419; **Öztan**, Bilge: Aile Hukuku, 5. Bası, Ankara 2004, s. 625; **Dural**, Mustafa/**Öğüz**, Tufan/**Gümüş**, Alper: Türk Özel Hukuku, Aile Hukuku, C. 3, İstanbul 2005, s. 519; **Çetiner Baktır**, Selma: Velayet Hukuku, Ankara 2000, s. 30; **Özlu**, Hakkı: Türk Medeni Hukukunda Velayetin Kaldırılması, Ankara 2002, s. 17.

¹⁰⁹ **Akıntürk**, Turgut: Medeni Hukuk, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 8. Bası, İstanbul 2001, s. 274; **Öztan**, s. 627; **Köprülü**, Bülent/**Kaneti**, Selim: Aile Hukuku, Gözden Geçirilmiş 2. Bası, İstanbul 1989, s. 246.

bul etmiştir. Gerçi madde, bu hususu açıkça ifade etmemektedir. Fakat madde, anne ve babaya ait hak ve yükümlülüklerin evlat edinene geçeceğini belirttiği ve TMK'nın 335. maddesinde ergin olmayan çocuğun velayetinin anne ve babaya ait olduğu hüküm altına alındığı için, anne ve babaya ait olan velayet hakkı da evlat edinene geçecektir. Bu itibarla Medeni Kanun yalnızca füruu üzerinde değil evlat edinilen üzerinde de velayet hakkını kabul etmiş bulunmaktadır. Yeni TCK'nın 53/1. maddesinin sadece velayetten bahsetmesi ve her hangi bir ayrıma gitmemesi nedeniyle belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılan kişi gerek füruu üzerindeki gerekse evlatlığı üzerindeki velayet hakkını mahkum olduğu hapis cezasının infazı tamamlanmaya kadar kullanamayacaktır. Ancak TCK'nın 53/3. maddesi gereğince mahkum olduğu hapis cezası ertelenen ya da koşullu salıverilen hükümlü kendi altsoyu üzerindeki velayet hakkını kullanmaktan yoksun bırakılmayacaktır. Yani, mahkum olduğu hapis cezası ertelenen hükümlü ceza mahkumiyetinin kanuni sonucu olarak 53/1. fıkrada belirtilen diğer haklardan yoksun kalacak, fakat kendi altsoyu üzerindeki velayet hakkını kullanabilecektir. Hükümlünün koşullu salıverilmesi halinde ise 53/1. fıkrada belirtilen diğer haklardan yoksunluk devam edecek, ancak kendi altsoyu üzerindeki velayet hakkından yoksunluk son bulacaktır. TCK'nın 53/3. maddesi açıkça hükümlünün kendi altsoyundan bahsettiği için hükümlünün mahkum olduğu hapis cezası ertelense veya hükümlü koşullu salıverilse dahi mahkumiyetin kanuni sonucu olan evlatlığı üzerindeki velayet hakkını kullanmaktan yoksunluğu devam edecektir.

Ceza mahkumiyetinin kanuni sonucu olarak velayet hakkından yasaklı bulunan kişiler, artık velayet haklarını kullanamayacaklardır. Velayet hakkının kapsamı ise çocuğun şahsı ve malları bakımından ayırım yapılarak Medeni Kanunun 339 vd. maddelerinde düzenlenmiştir. Dolayısıyla mahkumiyetin sonucu olarak kişi sözkonusu çocuğun şahsı ve malları üzerindeki yetkisini kullanamayacaktır.

Eski TCK'nın 20. maddesindeki velayetten yoksunluğa ilişkin “velayete müteallik bir hizmette bulunmaktan” ifadesi, yeni TCK'da “velayet hakkından” şeklinde kaleme alınmıştır. Bize göre velayet, hak yönü ağırlıklı olmakla beraber görev yönü de olan iki yönlü bir kavramdır. Zira velayet, anne ve babanın kendi çocuğunun gelişimi, eğitimi ve geleceğini belirlemesi açısından hak, çocuk yönünden düşünüldüğün de ise çocuğu korunmaya muhtaç-

lıktan çıkarmak bakımından anne ve baba için bir görev görülmektedir¹¹⁰. Nitekim hak ve görev arasında karşılıklı bir bağlantı bulunmaktadır¹¹¹. Diğer taraftan hak veya görevin yerine getirilmesi için hukuk düzeni tarafından kişilere yetkiler verilmesi gerektiğinden, velayetin hak ve görev yönlerini karşılamak üzere kanaatimizce maddedeki ifadenin “velayete ait yetkilerin kullanılmasından yoksun bırakılır” şeklinde formüle edilmesi daha uygun olurdu.

b. Vesayet ve Kayımlık

Vesayet Türk Medeni Kanunu'nun 396-494. maddeleri arasında oldukça kapsamlı bir şekilde düzenlenmektedir. Buradaki düzenlemesi itibariyle vesayeti, şahsi ve mali menfaatlerini korumak iktidar ve ehliyetinden yoksun olan ve velayet altında bulunmayan çocuklar ile kısıtlanan ve fakat velayet altına alınmayan ergin kişilerin korunması amacıyla, devletçe teşkilatlandırılmış, kişinin bakımını, ihtimamını ve mali menfaatlerinin korunmasını ve temsilini öngören bir kurumdur şeklinde tanımlamak mümkündür¹¹².

Medeni Kanunda vesayet, kamu vesayeti ve özel vesayet olarak iki şekilde düzenlenmiştir. Kamu vesayetinde, vesayet kurumunu, vesayet organları da denilen vesayet daireleri ile vasi ve kayımlar oluşturmaktadır (TMK m. 396). Kamu vesayetinde vesayet daireleri, vesayet makamı olarak Sulh hukuk mahkemesi, denetim makamı olarak da Asliye hukuk mahkemesidir (TMK m. 397). Bunlar daha çok karar ve kontrol organlarıdır. Vasi ve kayımlık kamu vesayetindeki vesayet makamı olan Sulh hukuk mahkemesi tarafından tayin olunur. Vesayete ilişkin asıl işleri görenlerse vasi ve kayımdır¹¹³. Vasi, vesayet makamı tarafından (TMK m. 413) vesayet altındaki çocuğun ve kısıtlı ergin kişinin şahsi ve mali menfaatlerini korumak ve hukuku işlemlerde onu temsil etmekle görevlendirilen kişidir (TMK m. 403). Kayımlık, vesayet makamı tarafından (TMK m. 426, 427) belirli bir işin görülmesi veya belirli bir malın yönetimi için tayin edilen kişidir (TMK m. 403). Kamu vesayet organları arasında her ne kadar sayılmamış olsa da Medeni Kanununun 429. maddesinde düzenlenen yasal danışmanlık da vesayet

¹¹⁰ Velayetin hem hak hem de görev olduğu yönünde bkz. **İmre**, s. 225-226; **Köprülü/Kaneti**, s. 245; **Akıntürk**, Aile Hukuku, s. 395; Velayet hakkının niteliği konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. **Çetiner Baktır**, s.27 vd.; **Özta**n, s. 626 vd.; **Özlu**, s. 27 vd.

¹¹¹ **Güriz**, Adnan: Hukuk Başlangıcı, 10. Baskı, Ankara 2005, s. 50.

¹¹² **Özta**n, s. 747; **Feyzioğlu**, Aile Hukuku, s. 625; **Akıntürk**, Aile Hukuku, s. 481; **Oğuzman/Dural**, s. 426.

¹¹³ **Özta**n, s. 751.

organlarından birisidir¹¹⁴. Yasal danışman, bir kimsenin kısıtlanmasına yeterli sebep olmamasına rağmen, yine de menfaatinin korunması amacıyla fiil ehliyetinin sınırlanması gereken durumlarda ergin bir kişiye 429. maddede sayılan işlemlerde oyu alınmak üzere tayin edilen kişidir (TMK m. 429)¹¹⁵.

Özel vesayet ise vesayet altındaki kişinin menfaatinin haklı gösterdiği, özellikle bir işletmenin, bir ortaklığın veya buna benzer işlerin yürütülmesi için gereken durumlarda vesayetin bir aileye verilmesidir (TMK m. 398). Bu vesayet, vesayet altındaki kişinin fiil ehliyetine sahip iki kişinin veya bunlardan birinin ya da eşinin talep etmesi ile denetim makamı olan Asliye hukuk mahkemesi tarafından kurulur (TMK m. 399). Özel vesayette denetim makamı olarak yine Asliye hukuk mahkemesi, vasi ve kayyım kalmakta¹¹⁶, sadece vesayet makamı olan Sulh hukuk mahkemesinin yerini aile meclisi almaktadır. Bu husus, özel vesayeti kamu vesayetinden ayırmaktadır¹¹⁷. Buradaki aile meclisi vesayet altındaki kişinin vasi olmaya ehil denetim makamınca atanacak en az üç hısımından oluşmaktadır (TMK m. 400).

Görüldüğü gibi vesayet kurum olarak; sadece vasinin değil, vasinin de dahil olduğu bütün bir düzene ait görev ve yetkileri ifade etmektedir¹¹⁸. Bu itibarla mahkumiyetin kanuni sonucu olarak vesayete veya kayyımlığa ilişkin bir hizmette bulunmaktan yasaklılık geniş olarak ele alınmalıdır. Dolayısıyla mahkumiyetin kanuni sonucu olarak belli hakları kullanmaktan yoksun kalanlar vesayet dairelerinde görev alamayacakları gibi vasi, kayyım ve yasal danışman da alamayacaklardır, ayrıca özel vesayette vesayet makamı olan aile meclisinde de yer alamayacaklardır. Hemen belirtmek gerekir ki vesayet daireleri olan sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemesi hâkimleri kamu görevlileri olmaları nedeniyle aynı zamanda kamu görevinin üstlenilmemesinden yoksunluk kapsamına da girmektedirler. Belli hakları kullanmaktan yoksunluk kişinin vesayet kurumunda görev almasını engellediği gibi eğer

¹¹⁴ Akıntürk, Aile Hukuku, s. 487, 515; Öztan, s. 751, 796; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 713, 726.

¹¹⁵ Feyzioğlu, Aile Hukuku, s. 627.

¹¹⁶ Doktrindeki bazı yazarlar özel vesayetin organları arasında kayyım ve yasal danışmanın bulunmadığını belirtmektedirler (Oğuzman/Dural, s. 430; Öztan, s. 752; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 571-572).

¹¹⁷ Öztan, s.753; Feyzioğlu, Aile Hukuku, s. 628.

¹¹⁸ Öztan, s. 747; Tekinay, Aile Hukuku, s. 643; Ayrıca bkz. Oğuzman/Dural, s. 423.

bir görevi varsa bu görevini de sona erdirecektir¹¹⁹. Nitekim Medeni Kanun kamu hizmetlerinden yasaklı olanların vasi olamayacaklarını belirtmekte (TMK m. 418) ve vasiliğe engel bir sebebin ortaya çıkması durumunda da vasinin görevden çekilmek zorunda olduğunu hüküm altına almaktadır (TMK m. 481). Keza Medeni Kanununun vasi hakkındaki hükümleri aksi belirtilmedikçe kayyım hakkında da uygulanacağı için (TMK m. 403), aynı husus kayyım olanlar açısından da geçerli olmaktadır.

Ceza mahkumiyetinin kanuni sonucu olarak belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılanlar vesayet veya kayyımlığa ait bir hizmette bulunmaktan, mahkum oldukları hapis cezasının infazı tamamlanıncaya kadar yoksun kalacaklardır. Bununla birlikte velayet konusunda da belirtildiği gibi TCK'nın 53/3. maddesi gereğince mahkum olduğu hapis cezası ertelenen ya da koşullu salıverilen hükümlü kendi altsoyu üzerindeki vesayet veya kayyımlığa ait bir hizmette bulunmaktan yoksun bırakılamayacaktır. Yani, mahkum olduğu hapis cezası ertelenen hükümlü ceza mahkumiyetinin kanuni sonucu olarak 53/1. fıkrada belirtilen diğer haklardan yoksun kalacak, fakat kendi altsoyu üzerindeki vesayet veya kayyımlığa ait bir hizmette bulunabilecektir. Hükümlünün koşullu salıverilmesi halinde de 53/1. fıkrada belirtilen diğer haklardan yoksunluk devam edecek, ancak kendi altsoyu üzerindeki vesayet veya kayyımlığa ilişkin hizmette bulunma hakkından yoksunluk son bulacaktır. TCK'nın 53/3. maddesi açıkça hükümlünün kendi altsoyundan bahsettiği için hükümlünün mahkum olduğu hapis cezası ertelense veya hükümlü koşullu salıverilse dahi mahkumiyetin kanuni sonucu olan kendi altsoyu dışındaki vesayet veya kayyımlığa ait bir hizmette bulunmaktan yoksunluk devam edecektir.

Eski TCK'nın 20. maddesindeki “velayet ve vesayete müteallik bir hizmette bulunmak ifadesi”, yeni TCK'nın 53. maddesinde “velayet hakkında; vesayet veya kayyımlığa ait bir hizmette bulunmaktan” şeklinde değiştirilmiştir. Bu yeni düzenleme açısından ilk olarak şunu belirtmek gerekir ki kanaatimizce kanunkoyucu bu yeni ifadesiyle, haklı olarak velayet ve vesayet kurumlarının niteliği konusunda bir ayırım yapmış ve velayeti bir hak olarak gördüğünü vesayeti ise bir görev olarak gördüğünü ifade etmiştir.

¹¹⁹ Erem, Faruk/Danışman, Ahmet/Artuk, Mehmet Emin: Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Tümüyle Gözden Geçirilmiş 14. Baskı, Ankara 1997, s. 749-750; Gözübüyük, Abdullah Pulat: Alman, Fransız, İsviçre ve İtalyan Ceza Kanunlarıyla Mukayeseli Türk Ceza Kanunu Şerhi, C. 1, (Madde 1 -124), Genişletilmiş 5. Bası, İstanbul 1988, s. 250.

Bize göre de vesayet, hak olarak kabul edilemez; vasi, kayyım ve yasal danışman ile sulh ve asliye hukuk mahkemelerinin sahip oldukları kanunen verilen ve belirli yetkilerle donatılmış bir görevdir¹²⁰. Bu görev bir kamu görevi niteliğindedir. Zira vesayet daireleri olan sulh ve asliye hukuk mahkemeleri kamu makamlarıdır ve bir kamu görevi ifa etmektedirler¹²¹. Özel vesayette sulh hukuk mahkemesinin yerini aile meclisinin alması da kanaatimizce vesayetin bir kamu görevi olma niteliğini ortadan kaldırmamaktadır. Çünkü bu vesayet türünde de denetim makamı olarak asliye hukuk mahkemesi bulunmakta ve vasi atanmaktadır¹²². Vasi, kamu makamları tarafından tayin edildiği (TMK m. 413, 419), kanunen tanınan yetkileri kullandığı (TMK m. 438 vd.) ve vasilikten kaçınma sebepleri (TMK m. 417) bulunmadığı sürece bu görevi kabul etmekle yükümlü olduğuna (TMK m. 416) göre vasi de bir kamu görevi görmektedir¹²³. Kayyım ve yasal danışman da kamu makamları tarafından atandığı ve kanunen tanınan yetkileri kullandığı (TMK m. 458 vd.; 429) ve her ne kadar kayyımlık ve yasal danışmanlığı kabulden kaçınmakla ilgili kanunda açık bir hüküm yer almasa da TMK'nun 403 ve 431. maddeleri gereğince kanaatimizce bu yükümlülük onlar açısından da geçerli olduğu için kamu görevi yapmaktadırlar¹²⁴. Bu nedenle vasi, kayyım ve yasal danışmanın kamu görevlisi olduğu söylenebilecektir. Fakat bu kişiler kamu görevlisi olmakla birlikte DMK'nun 4. maddesi anlamında memur olarak kabul edilemezler¹²⁵. Çünkü memurlar asli ve sürekli bir kamu görevi görmemekte ve devletin kadro dereceleri içinde kaynaşmış halde değildirler. Fakat yeni TCK'nu 6/c maddesinde kamusal faaliyetin yürütümüne katılımının süreli veya geçici olması halinde de kişinin kamu görevlisi olacağını ifade ettiğine göre vesayet organlarında yer alan vasi, kayyım ve yasal da-

¹²⁰ Öztan, s. 748; Özmen, İsmail: Açıklamalı İçtihatlı Vesayet Hukuku Davaları, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara 2004, s. 47-48; Oğuzoğlu, Cahit: Medeni Hukuk II, Aile Hukuku, 5. Basım, Ankara 1963, s. 338.

¹²¹ Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 1145.

¹²² Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 1146.

¹²³ Bkz. Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 1145; Öztan, s. 747.

¹²⁴ Ancak doktrinde bir görüş kayyımlık ve vasilikte kişilerin menfaatlerin ön planda olduğu kamu menfaatinin bulunmadığı gerekçesiyle kayyımlık, vasilik gibi kanuni görevlerin kamu görevi olmadıklarını belirtmektedir (Ögel, Ragıp: "Devlet İdaresi Aleyhine Suçlar I", AD, Yıl 32, 1941/7, s. 473).

¹²⁵ Doktrinde Oğuzoğlu, "Vasi medeni kanunda yazılı işleri ifaya memur olan şahıstır", demektedir, Bkz. Oğuzoğlu, s. 338.

nışman kamu görevlisi olmaktadır. Netice itibariyle vasi, kayyım ve yasal danışman bir kamu görevi ifa ettiklerine göre madde “vesayete ait bir görev yapmaktan yoksun bırakılır” veya “vesayete ait yetkiyi kullanmaktan yoksun bırakılır”, şeklinde ifade edilebilirdi. Bu itibarla maddede yer alan “vesayet veya kayyımlığa ait bir hizmette bulunmaktan” ifadesindeki “hizmet” kelimesini yerinde bulmamaktayız.

Ayrıca şunu da ifade etmek gerekir ki eski TCK'dan farklı olarak kayyımlıktan da bahsedilmesi bize göre yerinde olmamıştır. Gerçi belirlilik ilkesi açısından kayyımlığın ayrıca gösterilmesi uygun olmakla birlikte, yasal danışmanlığın kapsam dışında bırakılması gibi bir izlenim vermiş olması nedeniyle doğru bir yaklaşım olmamıştır. Çünkü vesayet açıklanırken de belirtildiği gibi vesayet bir kurum olarak kayyımlığı ve yasal danışmanlığı da kapsamaktadır. Dolayısıyla kayyımlıktan ayrıca bahsedilmese bile vesayete ait bir hizmette bulunmaktan yoksun bırakılan kişinin kayyımlığa ait bir hizmette bulunmaktan da yoksun bırakılacağı sonucu çıkmaktadır.

D. Belirli Tüzel Kişiliklerin Yöneticisi veya Denetçisi Olmaktan Yoksunluk

Belirli tüzel kişiliklerin yönetici veya denetçisi olmaktan yoksunluk hali TCK 53/1d maddesinde “Vakıf, dernek, sendika, şirket, kooperatif ve siyasi parti tüzel kişiliklerinin yönetici veya denetçisi olmaktan... yoksun bırakılır”, şeklinde ifade edilmiştir. Bu hükümle yeni TCK, eski TCK'da hak yoksunluğu olarak düzenlenmeyen vakıf, dernek, sendika, şirket, kooperatif ve siyasi parti tüzel kişiliklerin yöneticisi veya denetçisi olmaktan yoksunluğu madde kapsamına dahil etmiştir. Bu yoksunluk halinin maddeye dahil edilmesi bize göre, özellikle birlik ve güven esasına dayanan ve toplumsal hayat için son derece önemli olan bu tüzel kişiliklerinin yetki ve sorumluluk açısından en etkili organları olan yöneticisi ve denetçisi olmaktan yoksun bırakılmaları, tehlikelilik hali ortaya çıkan hükümlüden güvenlik tedbirinin toplumun korunması amacının gerçekleşmesine hizmet bakımından uygun bir yoksunluk halidir.

Maddede sayılan belirli tüzel kişiliklerin yöneticisi veya denetçisinin nasıl belirlenecekleri ilgili mevzuatlarında düzenlenmiştir. Çalışmanın sınırlarını aşmamak amacıyla ilgili mevzuatlardaki sözkonusu düzenlemelere değilmeyecektir. Burada sadece özet birkaç husus belirtilmekle yetinilecektir.

Birincisi, bu tüzel kişiliklerin yönetim veya denetimi çoğunlukla yönetim veya denetim kurulları vasıtasıyla yapılmakta, istisnaen tek bir yönetici veya denetçi tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle maddede geçen yönetici veya denetçisi olmaktan yoksunluk ifadesi, tüzel kişiliklerin yönetim veya denetim kurullarında üye olmaktan yoksunluk anlamına gelebileceği gibi

istisnaen yönetçi veya denetçi olmaktan yoksunluk anlamına da gelebilecektir.

İkincisi, yönetim veya denetimin kurullar şeklinde yapıldığı tüzel kişilikler de bu kurullara asıl üyelerin yanında yedek üyeler de şekilmekte olduğu için maddenin yönetici veya denetçisi olmaktan yoksunluğu ifadesini kanaatimizce yönetim veya denetim kurullarının yedek üyeleri açısından da kabul etmek gerekir. Zira asıl üyeliğin herhangi bir sebeple boşalması durumunda yerine yönetici veya denetçi olamayacak birinin yedek üye olarak bulundurulması mantıksızdır.

Üçüncüsü, sözkonusu tüzel kişiliklerin bazılarında yönetim veya denetim organı ihtiyari olarak bulunabilmektedir. Yani bu organların teşkili vakıflar da olduğu üzere tüzel kişilik açısından zorunlu tutulmamıştır. Fakat maddede sadece yönetici veya denetçi olmaktan yoksunluktan bahsedildiği bu organların zorunlu veya ihtiyari oluşturulmasından bahsedilmediği için yoksunluk kapsamına gerek zorunlu gerekse ihtiyari yönetim veya denetim organlarına üye olmak gerecektir.

Dördüncüsü, demek ve sendikalarda olduğu gibi alt ve üst kuruluşları bulunan bu tüzel kişilikler bakımından yönetici veya denetçi olmaktan yoksunluğu hem alt hem de üst kuruluşların yöneticisi veya denetçisi olmaktan yoksunluk şeklinde anlamak gerekir.

Beşincisi, kişi bütün tüzel kişiliklerin yöneticisi veya denetçisi olmaktan yoksun bırakılmamakta, sadece maddede belirtilen tüzel kişiliklerin yöneticisi veya denetçisi olmaktan yoksun bırakılmaktadır.

Altıncısı, kişi maddede belirtilen tüzel kişiliklerin de bütün organlarında yer almaktan değil, sadece yöneticisi veya denetçisi olmaktan yoksun bırakılmaktadır.

E. İzne Tabi Meslek veya Sanatı İcradan Yoksunluk

a. Genel Olarak

Yeni TCK'nın mahkumiyetin kanuni sonucu olarak belirlediği son yoksunluk hali meslek ve sanattan yoksunluktur. Meslek ve sanatın belirli bir süre icra edilmesinin yasaklanması anlamına gelen meslek ve sanattan yasaklılık cezası¹²⁶, TCK'nın 53/1e maddesinde “*Bir kamu kurumunun veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşunun iznine tabi bir meslek veya sanatı, kendi sorumluluğu altında serbest meslek erbabı veya tacir olarak icra etmekten, yoksun bırakılır*”. şeklinde düzenlenmiştir. Buna göre ceza

¹²⁶ Gözübüyük, C. 1, s. 264; Uçkan, Özcan: Türk Hukukunda Meslek ve Sanatın Tatili Müeyyidesi ve Uygulama Sorunları, Eskişehir 1983, s. 75.

mahkûmiyetine bağlı olarak her türlü meslek veya sanattan yoksunluk sözkonusu olmayacak, bir kamu kurumunun veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşunun iznine tabi olan meslek veya sanattan yoksunluk sözkonusu olacaktır. Kanaatimizce bu düzenleme yerinde olmuştur. Çünkü icra edilen meslek veya sanat bir kamu kurumu veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşundan alınacak izne tabi olduğu takdirde gereken özeni göstermekle yükümlülüğü kabul etmektedir. Ayrıca sözkonusu belgelerle meslek veya sanatın icra edilmesi durumunda kontrolü de mümkün olur¹²⁷. Diğer taraftan meslek ve sanattan yoksunluğun uygulanması konusunda farklı uygulamaların ortaya çıkmaması ve dolayısıyla ceza hukukunun güvence fonksiyonuna aykırı bir durumun oluşmaması da bunu gerektirir.

Yeni TCK mahkûmiyetin kanuni sonucu olan meslek veya sanattan yoksunluk için meslek veya sanatın kötüye kullanılarak suç işlenmesini öngörmemiştir. Bu itibarla meslek veya sanat kötüye kullanılmadan işlenen herhangi bir suç nedeniyle de ceza mahkûmiyetinin sonucu olarak meslek veya sanattan yoksunluk ortaya çıkabilecektir. Diğer taraftan yeni TCK izne tabi bu meslek veya sanatlar bakımından da sınırlama getirerek izne tabi olan bütün meslek veya sanatlar açısından bir hak yoksunluğu öngörmemiş, bu meslek veya sanatların kendi sorumluluğu altında serbest meslek erbabı veya tacir olarak icra ediliyor olmasını aramıştır. Meslek ve sanatın icrasının hüküm zamanında terk edilmiş olması da bu tedbirin hükmedilmesini engellemeyecektir¹²⁸. Ancak TCK'nın 53/3. hükmü gereğince mahkum olduğu hapis cezası ertelenen hükümlünün mahkûmiyetin kanuni sonucu olan meslek veya sanatın icrasından yoksunluğuna hakim takdiren karar vermeyebilecektir.

Yeni TCK açısından ceza mahkûmiyetinin sonucu olan yoksunluk kapsamında hangi meslek veya sanatın bulunduğunu belirleyebilmemiz için maddede kullanılan kavramların açıklanması gerekmektedir. Ama öncelikle belirtelim ki memuriyetten yasaklılık, meslek ve sanattan yoksunluk değildir. Bu konuda doktrinde, memuriyetten yasaklılığın memuriyet görevi bakımından sözkonusu olduğu, meslek ve sanattan yasaklılık cezasının ise

¹²⁷ Önder, Ayhan: Ceza Hukuku Genel Hükümler, C. 2-3, İstanbul 1992, s. 580.

¹²⁸ Erem/Danışman/Artuk, s. 753; Centel, Ceza Hukukuna Giriş, s. 561; Gözübüyük, C. 1, s. 264; Günay, İnfaz Hukuku, s. 406; Bakıcı, Sedat: Olaydan Kesin Hükme Kadar Ceza Yargılaması ve Ceza Kanunu Genel Hükümler, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara 2000, s. 809; Öçer, Oktay: "Meslek ve Sanatın Tatili", YD, C. 1, 1975/1, s. 130; Yüce Divan Kararı, E. 1982/2, K. 1983/3, KT. 29.3.1983, (Karar Yayınlanmamıştır), (s. 5).

memurluk dışındaki bir meslek ve sanat bakımından sözkonusu olduğu belirtilerek bu yasaklılığın meslek ve sanattan yasaklılık cezasının karşıtını teşkil ettiği ifade edilmiştir¹²⁹.

b. Meslek ve Sanat Kavramları

Meslek sözlükte; 1. yol, gidiş, davranış, usul; 2. geçim için tutulan yol¹³⁰; 3. kişilerin hayatlarını kazanmak, geçimlerini sağlamak için yaptıkları iş, faaliyet¹³¹; 4. sanat, zenaat¹³²; 5. aynı faaliyet grubunda bulunan kişilerin teşkil ettikleri içtimai topluluk anlamlarına gelmektedir¹³³. Kanaatimizce ceza kanunu meslek kavramını kişilerin geçimlerini sağlamak için yaptıkları iş olarak kullanmaktadır. Ancak bize göre meslek kavramı ile ilgili olarak bir ayırım yapmak yerinde olacaktır. Çünkü meslek, kişilerin geçimlerini sağlamaları bakımından yaptıkları işi genel olarak anlatan bir kavramdır. Yani meslek kavramı illa ki bir mesleki faaliyeti ifade etmez, kişilerin sahip oldukları ama icra etmedikleri meslekleri de vardır. Örneğin kişinin avukatlık, doktorluk, mühendislik gibi meslekleri olabilir, ama bu mesleklerden hangisini icra ediyorsa o meslek açısından mesleki faaliyeti sözkonusu olacaktır. Dolayısıyla meslek kavramı ile mesleki faaliyet kavramı farklı kavramlar olmaktadır. Nitekim ceza kanunu da “meslek veya sanatı icra etmekten yoksun bırakılır” ifadesini kullanarak yoksun bırakılanın meslek veya

¹²⁹ Önder, C. 2-3, s. 578; Artuk, Mehmet Emin/Gökçen, Ahmet/Yenidünya, A. Caner: Ceza Hukuku Genel Hükümler 2, Yaptırım Hukuku, Ankara 2003, s. 143; Akbulut, İlhan: “Cezanın Amaçları, Özellikleri ve Ceza Mahkumiyetinin Sonuçları”, AsAD, Yıl 31, Ocak 2003/116, s. 27-28.

¹³⁰ Bkz. Devellioglu, Ferit: Osmanlıca ve Türkçe Ansiklopedik Lügat, Eski ve Yeni Harflerle Yeniden Düzenlenmiş ve Genişletilmiştir (1993), 17. Baskı, Ankara 2000, s. 627; Doğan, D. Mehmet (Haz.): Büyük Türkçe Sözlük, 10. Baskı, İstanbul 1994, s. 762; Özön, Mustafa Nihat: Büyük Osmanlıca Türkçe Sözlük, 8. Basım, İstanbul 1997, s. 520; Meydan Larousse, C. 8, İstanbul 1985, s. 658; Şafak, Ali: Hukuk Terimleri Sözlüğü, Ankara 1992, s. 324.

¹³¹ Bkz. Meydan Larousse, C. 8, s. 658; Türk Hukuk Lügatı, 4. Baskı, Ankara 1998, s. 230; Uçkan, s. 7; Donay, Süheyl: Meslek Sırrının Açıklanması Suçu, İstanbul 1978, s. 7; Uşan, Fatih: İş Hukukunda İş Sırrının Korunması, Ankara 2003, s. 25.

¹³² Doğan, s. 762; Şafak, s. 324.

¹³³ Türk Hukuk Lügatı, s. 230; Saymen, Ferit H.: Türk İş Hukuku, İstanbul 1954, s. 140-141; Işık, Rüçhan: İşçi Sendikalarının Faaliyetlerinin Hukuksal Çerçevesi, Ankara 1977, s. 3; Demir, Fevzi: Sendikalar Hukuku, Yenilenmiş 4. Bası, İzmir 1999, s. 7; Uçkan, s. 7.

sanatın icrası olacağını vurgulamaktadır. Doktrinde bir mesleği icra etmek, bir yarar sağlamak amacıyla faaliyetini bu amacın gerçekleşmesine sürekli bir biçimde tahsis etmek demektir, şeklinde tanımlandığı gibi¹³⁴; yeterli fikri ve ilmi niteliklere sahip olup, toplumsal amaçlara uygun biçimde faaliyette bulunmaktır şeklinde de tanımlanmaktadır¹³⁵. Bu tanımlardan da çıkarılabileceği üzere bir faaliyetin mesleki faaliyet sayılabilmesi için bir takım özelliklerin bulunması lazımdır. Her şeyden önce kişi yapacağı mesleğe ait fikri ve ilmi niteliklere sahip olmalıdır. İkinci olarak mesleki faaliyet sürekli olmalıdır. Süreklilikten kasıt; kanaatimizce tesadüfi bir faaliyet olmayan, ömür boyu sürme anlamına da gelmeyen, fakat az ya da çok devamlılık arz eden bir sürekliliktir. Üçüncü olarak mesleki faaliyet kazanç amacıyla yapılmalıdır¹³⁶. Dördüncü olarak yapılan faaliyetin toplumsal amaçlara uygun olmasıdır.

Ancak bir faaliyetin meslek sayılabilmesi için bu faaliyete devlet tarafından izin verilmiş olması zorunlu değildir. Bununla birlikte yukarıda da belirtildiği bir mesleğin icra edilebilmesi için kişinin o meslek açısından yeterli fikri ve ilmi niteliklere haiz olması gerekmektedir. Bu nedenle devlet bazen bir mesleğin icra edilebilmesi açısından bu niteliklerin mevcudiyetinin öncelikle o mesleğin eğitimini veren kuruluşun yeterlilik belgesi veya diploması ile saptanmasını arayabilmektedir. Bunun dışında baroların verdiği avukatlık ruhsatnamesi gibi meslek kuruluşlarının verdiği belgeler de aranabilmektedir¹³⁷. Buna karşılık devlet, inşaat işleri (amele, usta), tarla işleri (reçberler), ev işleri (çocuk bakıcıları, bahçıvan, aşçı, temizlikçi), manikür veya pedikürcüler gibi bazı meslekler bakımından böyle izinlerin alınmış olmasını zorunlu tutmamaktadır. Dolayısıyla bazı mesleklerin icra edilebilmesi açısından devletten diploma ve ruhsatname gibi belgelerle izin alınması gerekli iken bazı meslek için gerekli olmamaktadır¹³⁸.

Sanat ise sözlükte; 1. Amel, iş; 2. bir şey meydana getirme, bir iş yapma;

¹³⁴ **Mimaroğlu**, Sait Kemal: Ticaret Hukuku, C. 1, İşletme Hukuku, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara 1978, s. 229.

¹³⁵ **Bayraktar**, Köksal: Hekimin Tedavi Nedeniyle Cezai Sorumluluğu, İstanbul 1972, s. 111; **Alpaslan**, s. 232; **Uçkan**, s. 8; **Saatçioğlu**, Cemil: "Fer'i ve Mütemmim Cezalar", AD, Yıl 68, Mayıs-Haziran-Temmuz-Ağustos 1977/3-4, s. 257.

¹³⁶ Bkz. **Uçkan**, s. 8; Doktrinde bir görüş mesleğin ücret karşılığı yapılmasının şart olmadığını belirtmektedir (**Donay**, Meslek Sırrı, s. 88).

¹³⁷ **Alpaslan**, s. 232; **Uçkan**, s. 8; **Bayraktar**, Hekim, s. 112.

¹³⁸ Bkz. **Donay**, Meslek Sırrı, s. 89.

3. deneme ve tekrar sonucu kazanılan bilgi ve ustalikle bazı aletleri kullanarak iş yapma ve bu şekilde yapılan iş, zanaat; 4. ustalık, hüner, bilgi, maharet; 5. iş, kazanç temin edilen çalışma¹³⁹; 6. maddeye dayalı gereksinimleri karşılamak üzere yapılan ve az ya da çok el yatkınlığı isteyen iş anlamlarına gelmektedir¹⁴⁰.

Görüldüğü üzere meslek ve sanat kavramları çoğunlukla eş anlamda kullanılmaktadır. Fakat bu kavramlar eş anlamlı olmadıkları için aralarındaki farkın belirtilmesi gerekir. Sanat, el yatkınlığı, maharet gibi istidatlarla ve teknik bir takım bilgilerle bir işi yapabilme ehliyetidir. Bu itibarla sanat kavramı teknik bir anlama sahip olup, meslek kavramına göre daha dar bir anlam taşımaktadır¹⁴¹. Dolayısıyla her sanat meslek kavramı içinde değerlendirilebilirken her meslek sanat kavramı içinde değerlendirilemeyecektir. Kanaatimizce sanat kavramı kişilerin sahip oldukları bir takım istidatlarla, teknik bilgilerle yapılan işleri genel anlamda ifade etmek için kullanılır. Ancak sanat sahibi kişi, sanatını icra etmeyebileceği için sanat kavramı da meslek kavramında olduğu gibi her zaman bir faaliyeti kapsamaz. Sanat kavramında meslek kavramındaki gibi bir kazanç temin etme şartı¹⁴² ve süreklilik yoktur. Yani kişiler sanatlarını bir süreklilik ve kazanç elde etme düşünce olmadan da icra edebilirler. Ancak kazanç temini maksadıyla sanatlarını icra ediyorlarsa bununda bir süreklilik göstermesi gerektiği açıktır. Sanat da marangozluk, terziilik gibi devletin yetkili kurumlarından alınan belgelerle yapılabilirken; heykeltıraşlık, halıcılık, işlemecilik gibi el sanatlarında olduğu üzere herhangi belge, izin alınmadan da yapılabilir¹⁴³.

c. Kamu Kurumu

Kamu kurumu kavramı, genellikle idare hukuku eserlerinde açıklanmaktadır. İdare hukukunda kamu kurumu, belirli bir veya birkaç kamu hizmetini ya da faaliyetini yürütmekle görevli tüzel kişiliğe sahip idare teşkilatı olarak tanımlanmaktadır¹⁴⁴. Başka bir ifadeyle kamu kurumu, kamu (devlet) idareleri, yani merkezi idare ve yerel idareler ile meslek kuruluşları dışında kalan kamu tüzel kişileridir¹⁴⁵. Örneğin üniversiteler, T.C. Emekli Sandığı Genel

¹³⁹ Doğan, s. 952.

¹⁴⁰ Uçkan, s. 8; Meydan Larousse, C. 10, İstanbul 1985, s. 907.

¹⁴¹ Saymen, s. 142; Uçkan, s. 8.

¹⁴² Donay, Meslek Sırrı, s. 89.

¹⁴³ Donay, Meslek Sırrı, s. 89.

¹⁴⁴ Duran, Lutfi: İdare Hukuku Ders Notları, İstanbul 1982, s. 188; Yıldırım, s. 135.

¹⁴⁵ Gözübüyük/Tan, s. 281; Duran, İdare Hukuku, s. 189.

Müdürlüğü, Türkiye ve Radyo Televizyon Kurumu, T.C. Devlet Demiryolları, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu, Maden Teknik Arama Enstitüsü birer kamu kurumudur¹⁴⁶. Fakat kanaatimizce ceza hukuku alanında kamu kurumundan kastedilen idare hukukunda tanımlanan kamu kurumundan daha geniştir. Ceza hukukundaki kamu kurumu, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları dışında idare hukuku anlamındaki kamu kurumu ile merkezi idare ve yerel idareler de olmak üzere tüzel kişilikleri bulunsun ya da bulunmasın tüm idari birimleri kapsamaktadır¹⁴⁷. Başka bir anlatımla ceza hukuku anlamındaki kamu kurumu Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) amblemi, simgesi altında toplanan bütün idari birimlerdir¹⁴⁸. Dolayısıyla meslek veya sanatın icrası için izin alınması gereken kamu kurumu, bakanlık, valilik olabileceği gibi, belediye de olabilecektir. Bu bakımdan meslek veya sanattan yoksunluk kapsamına sözkonusu kamu kurumlarından alınan izne tabi meslek veya sanatlar girecektir.

d. Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşu

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu ise niteliği gereği serbest icra edilen belirli mesleklere mensup kişilerin katıldıkları kuruluşlardır¹⁴⁹. Bu kuruluşlar Anayasanın 135. maddesinde ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. Buna göre kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, maddedeki belirtilen amaçları gerçekleştirmek için kanunla kurulurlar. Zorunlu üyelik esasına dayanırlar. Yani mesleki faaliyette bulunabilmek açısından bu meslek kuruluşlarına üye olunması gerekmekte, üye olunmadan mesleğin icrası mümkün olmamaktadır. Fakat kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadi teşebbüslerinde asli ve sürekli görevlerde çalışanların meslek kuruluşlarına girme mecburiyeti aranmamaktadır. Bu itibarla tacirlik, avukatlık, mimarlık, hekimlik ve eczacılık mesleğinin icra edilebilmesi için bu meslek kuruluşlarına katılmak zorunludur¹⁵⁰. Bunlara örnek olarak Barolar, Tabip Odaları, Diş Hekimleri Odaları, Veteriner Odaları, Eczacı Odaları, Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Borsaları, Mühendis ve Mimar Odaları, Noter Odaları, Zira-

¹⁴⁶ Kamu kurumu çeşitleri için bkz. **Duran**, İdare Hukuku, s. 193 vd.; **Günday**, s. 468 vd.; **Yıldırım**, s. 136 vd; **Giritli**, İsmet/**Bilgen**, Pertev/**Akgüner**, Tayfun: İdare Hukuku, İstanbul 2001, s. 286 vd; **Gözler**, Kemal: İdare Hukuku, C. 1, Bursa 2003, s. 480 vd.

¹⁴⁷ Bkz. **Duran**, İdare Hukuku, s. 189; **Günday**, s. 466.

¹⁴⁸ **Duran**, İdare Hukuku, s. 73; **Yıldırım**, s. 31.

¹⁴⁹ **Rumpf**, Cristian, Türk Anayasa Hukukuna Giriş, Ankara 1995, s. 102.

¹⁵⁰ **Gözler**, C. 1, s. 496; **Giritli/Bilgen/Akgüner**, s. 292; **Gözübüyük**, A. Şeref: Yönetim Hukuku, Güncelleştirilmiş 23. Bası, Ankara 2005, s. 174; **Günday**, 502.

at Odaları, Esnaf Odaları verilebilir¹⁵¹. Dolayısıyla meslek veya sanattan yoksunluk kapsamına sözkonusu kuruluşlardan alınan izne tabi meslek veya sanatlar girecektir.

e. Serbest Meslek Erbabı

Serbest meslek erbabı, Gelir Vergisi Kanununun 66. maddesine göre “*Serbest meslek faaliyetini mutad meslek halinde ifa edenlerdir*”. Serbest meslek faaliyeti ise yine aynı kanunun 65. maddesinde “*sermayeden ziyade şahsi mesaiye ilmi veya mesleki bilgiye veya ihtisasa dayanan ve ticari mahiyette olmıyan işlerin iş verene tabi olmaksızın şahsi sorumluluk altında kendi nam ve hesabına yapılmasıdır*” biçiminde tanımlanmıştır¹⁵². Dolayısıyla bu tanımları birleştirerek serbest meslek erbabını şu şekilde tarif etmek mümkündür: Sermayeden çok kişisel çalışmaya, ilmi veya mesleki bilgiye ya da uzmanlığa dayanan ve ticari mahiyette olmayan işleri bir işverene bağlı olmadan kendi sorumluluğu altında mutad meslek olarak ifa eden kişidir. Bu tanım dikkate alındığında TCK’nun 53. maddesinde “serbest meslek erbabı” için “kendi sorumluluğu altında” ifadesinin kullanılması bir tekrar olarak algılanabilirse de bu hususun açık olarak gösterilmesi yanlış anlaşılmalara engel olması bakımından yerindedir. Sözkonusu tanıma göre mesleklerini bağımsız olarak, kendi sorumlulukları altında ifa eden örneğin doktorlar, avukatlar, mühendisler, mimarlar, veteriner hekimler, diş hekimleri ve muhasebeciler serbest meslek erbabı olacaklardır. Fakat bu kişiler mesleklerini bir işverene bağımlı olarak sürdürdükleri zaman serbest meslek erbabı olamayacaklardır. Örneğin doktorlar veya diş hekimleri mesleklerini devlet hastanelerinde veya özel hastanede ifa etmeleri durumunda ya da bir avukatın başka bir avukatın yanında çalışması halinde serbest meslek erbabı olarak kabul edilmeyeceklerdir. Bu itibarla kişi, serbest meslek erbabı olarak mesleğini icra ediyorsa, ceza mahkûmiyetinin kanuni sonucu olarak artık kendi sorumluluğu altında mesleğini icra etmekten yoksun kalacak, bununla birlikte, bir işverene bağlı olarak mesleğine devam edebilecektir. Zira kanun meslek veya sanatın kendi sorumluluğu altında serbest meslek erbabı olarak

¹⁵¹ Bkz. **Gözübüyük**, Yönetim Hukuku, s. 175; **Giritli/Bilgen/Akgüner**, s. 291; **Gözler**, C. 1, s. 494.

¹⁵² Serbest meslek faaliyeti hakkında bkz. **Şenyüz**, Doğan: Türk Vergi Sistemi, 5. Baskı, Bursa 1999, s. 127 vd.; **Öncel**, Mualla/**Kumrulu**, Ahmet/**Çağan**, Nami: Vergi Hukuku, 12. Baskı, Ankara 2005, s. 296; **Bilici**, Nurettin: Vergi Hukuku, Güncellenmiş 8. Baskı, Ankara 2004, s. 178 vd.; **Kargı**, Veli: “Serbest Meslek Kazançlarında Vergileme ve Denetim”, Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi, 2007/33-34, s. 97.

icra edilmesini yasaklamaktadır. Bu nedenle kişinin mesleğini bir başkasına bağlı olarak yapması durumunda ceza mahkûmiyetinin kanuni sonucu olarak ortaya çıkan hak yoksunluğuna rağmen kişi, bir işverene bağlı olarak yaptığı mesleğine devam edebilecektir. Kanaatimizce kanunkoyucu bu şekildeki düzenlemesiyle mesleğiyle bağlantılı olmayan bir suç nedeniyle mahkûm olunmasından dolayı kişinin tamamen mesleğini yapmaktan alıkonulmasını arzu etmeyerek cezanın temel amacı olan suçlunun topluma kazandırılmasına uygun bir hüküm sevk etmiştir.

f. Tacir

Tacir ise, Türk Ticaret Kanununun 14. maddesine göre “*Bir ticari işletmeyi, kısmen dahi olsa, kendi adına işleten kimse(dir)*”. Yine adı geçen kanunun 15. maddesi gereğince küçük veya kısıtlıya ait ticari işletmeyi onlar adına veli veya vasi işletse dahi tacir, temsil edilen küçük veya kısıtlıdır¹⁵³. Buna göre ceza mahkumiyetinin kanuni sonucu olarak kişi tacirlik yapamayacak, bir ticari işletmeyi kısmen dahi olsa kendi adına işletemeyecektir.

3. Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılmanın Süresi ve Uygulanış Şekli

Hak yoksunluklarının ceza mahkûmiyetine bağlı olarak ortaya çıkması TCK'nın 53/1. maddesinde “*mahkûmiyetin kanuni sonucu olarak*” ifadesi ile açıkça hükme bağlanmıştır. Aynı fıkra mahkumiyetinin kanuni sonucu olarak yukarıda kapsamı gösterilen bütün haklardan yoksun kalınacağı belirtilmiştir¹⁵⁴. Nitekim TCK'nın 53/2. maddesi de kişinin, mahkûm olduğu hapis cezasının infazı tamamlanıncaya kadar “bu hakları” (maddenin birinci fıkrası-

¹⁵³ Tacir hakkında bkz. **Domanıç**, Hayri: Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C. 1, İstanbul 1988, s. 104 vd; **İmregün**, Oğuz: Kara Ticareti Hukuku Dersleri, 13. Bası, İstanbul 2005, s. 31 vd; **Mimaroglu**, s. 229 vd; **Tekil**, Fahiman: Ticari İşletme Hukuku, 3. Bası, İstanbul 1997, s. 119 vd; **Doğanay**, İsmail: Türk Ticaret Kanunu Şerhi C. 1, (Madde 1-419), Tümünden Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara 1990, s. 123 vd; **Karahan**, Sami: Ticari İşletme Hukuku, Gözden Geçirilmiş 13. Baskıya Ek, Konya 2005, s. 77 vd.

¹⁵⁴ “Sanık hakkında TCY'nın 53. maddesinin 1. fıkrası uygulanırken yalnızca (b) bendinde öngörülen güvenlik tedbirine hükmedilmiş ise de anılan maddede ve fıkradaki tüm güvenlik tedbirlerini (a, c, f, e bentleri dahil) hapis cezası ile hükümlülüğün kanuni sonucu olduğu ve kararda öngörülmemen (a), (c), (d) ve (e) bentlerindeki güvenlik tedbirleri infazda gözetileceği(nden)... onanmasına oybirliği ile karar verildi”, Y4CD, 26.9.2006, 6059-14477, (**Parlar**, Ali/**Hatipoğlu**, Muzaffer: 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Yorumu, C. 1, (Madde 1-140), Ankara 2007, s. 485-486).

sında öngörülen) kullanamayacağını belirtmek suretiyle yine yoksunluğun kapsamına işaret etmektedir¹⁵⁵. İkinci fıkra aynı zamanda bu hak yoksunluklarının cezanın infazı tamamlanıncaya kadar devam edeceğini hüküm altına alarak hak yoksunluğunun süresini göstermektedir.

A. Şartları

Ceza mahkûmiyetinin kanuni sonucu olarak cezanın infazı tamamlanıncaya kadar bir hak yoksunluğunun sözkonusu olabilmesi için bir takım şartların gerçekleşmesi gerekmektedir:

Birinci olarak, kasıtlı bir suçun işlenmesi şarttır. Eski TCK'da mahkûmiyetin kanuni sonucu olan kamu hizmetlerinden yasaklılık cezası hem kasten hem de taksirle işlenen suçlardan dolayı mahkûm olunan üç yıldan fazla ağır hapis cezası nedeniyle uygulanabilmekteyken, yeni TCK doğru bir yaklaşımla sadece kasıtlı suçlardan dolayı hapis cezasına mahkûmiyetin kanuni sonucu olarak hak yoksunluklarının doğmasını kabul etmiştir. Böylece kanaatimizce kasıtlı işlenmeyen taksirle işlenen bir suçtan dolayı adalet duygusunu incitecek nitelikteki ağır hak yoksunluklarına uğranılması, yeni TCK bakımından sözkonusu değildir. Maddede suçun sadece kasıtlı işlenmesinden bahsedildiği, kasıtlı işlenmesinde bir ayırım yapılmadığı için suçun doğrudan kasıtlı veya olası kasıtlı işlenmesinin hak yoksunluğunun ortaya çıkması bakımından herhangi bir önemi bulunmamaktadır. İşlenen kasıtlı suçun madde kapsamında belirtilen hak yoksunlukları ile bir bağlantısının bulunması da şart değildir¹⁵⁶. Ancak bilinçli taksirle de olsa suçun taksirle işlenmesi kanuni sonuç olarak bir hak yoksunluğu doğurmayacaktır¹⁵⁷.

İkinci olarak, kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkûm olunması gerekmektedir. Buna göre taksirli bir suçtan adli para cezasına veya hapis cezasına mahkûmiyet dahi hak yoksunluğu doğurmayacaktır. Yine kasıtlı bir suçtan adli para cezasına mahkûmiyet hak yoksunluğunu sonuçlamayacaktır. Ancak kasıtlı bir suçtan dolayı adli para cezası ile hapis cezasına mahkûmiyet hak yoksunluğuna neden olacaktır. Fakat maddede sadece hapis cezasına mahkûmiyetten bahsedilmesi, hapis cezasının süresi konusunda bir hüküm içermemesi nedeniyle kasıtlı bir suçtan bir gün bile hapis cezasına mahkûm

¹⁵⁵ Centel, Nur/Zafer, Hamide/Çakmut, Özlem: Türk Ceza Hukukuna Giriş, 4. Bası, İstanbul 2006, s. 730.

¹⁵⁶ Centel/Zafer/Çakmut, s. 729, 730.

¹⁵⁷ “5237 sayılı TCK.nun 53/1 ve 53/2. maddeleri hükümlerinin taksirli suçlarda uygulanmayacağı gözetilmeden uygulama yapılması Kanuna aykırıdır”, Y9CD, 18.10.2006, 300-5390, (Parlar/Hatipoğlu, s. 485).

olunması hak yoksunluğu doğuracaktır. Doktrinde mahkûm olunan hapis cezasının süresine bakılmaksızın hak yoksunluğunu doğurması, yani mahkûm olunan hapis cezası açısından bir sürenin belirlenmemesi suçlunun topluma yeniden kazandırılması ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir¹⁵⁸. Kanaatimizce hak yoksunluğu güvenlik tedbirinin uygulanabilmesi için kasıtlı bir suçun işlenmiş olması kişideki tehlikelilik halini ortaya koyması bakımından yeterli kabul edilmelidir. Ayrıca hak yoksunluklarının cezanın infazı süresince uygulanacak olması nedeniyle suçlunun topluma kazandırılması ilkesine de aykırılık oluşturmayacaktır Kaldı ki hapis cezasının süresinin az olması durumunda TCK'nın 50. maddesi gereğince hapis cezası seçenek yaptırımlara çevrilebilmekte ve TCK'nın 51. maddesi gereğince kısa süreli hapis cezasının ertelenmesi durumunda TCK'nın 53/4. maddesine göre de hak yoksunluğu uygulanmamaktadır.

Üçüncü olarak, biraz öncede ifade ettiğimiz gibi hükmedilen hapis cezasının kısa süreli olması halinde, bu cezanın ertelenmemiş ya da seçenek yaptırımlardan birisine çevrilmemiş olması gerekir. Çünkü TCK'nın 53/4. maddesi gereğince kısa süreli hapis cezası ertelenen hükümlü hakkında hak yoksunluğu uygulanmamaktadır. Diğer taraftan kısa süreli hapis cezasının TCK'nın 50. maddesine göre adli para cezasına veya tedbire çevrilmesi durumunda; aynı maddenin 5. fıkrası gereğince “uygulamada asıl mahkumiyet, bu madde hükümlerine göre çevrilen adli para cezası veya tedbir” olması nedeniyle ortada hapis cezası bulunmayacağı için herhangi bir hak yoksunluğu da sözkonusu olmayacaktır¹⁵⁹. Dolayısıyla kısa süreli hapis cezasının ertelenmesi ya da adli para cezasına veya tedbire çevrilmesi halinde herhangi bir hak yoksunluğu ortaya çıkmayacaktır¹⁶⁰.

Ancak kısa süreli hapis cezasının, seçenek yaptırımlara (adli para cezasına veya diğer tedbirlere) çevrilmesine karşın, bu seçenek yaptırımların infazına başlanmaması veya başlanıp da devam edilmemesi durumunda ise TCK'nın 50/6. maddesine göre hükmü veren mahkemece kısa süreli hapis cezasının tamamen veya kısmen infazına karar verilecek ve uygulamada esas

¹⁵⁸ “Türk Ceza Kanunu Tasarı’sı Hakkında Galatasaray Üniversitesi’nin Görüşü”, in: **Ergül**, Teoman (Editör): Türk Ceza Kanunu Reformu, İkinci Kitap, Makaleler, Görüşler, Raporlar, Ankara 2004, s. 303; **Hakeri**, Hakan: Sorularla Ceza Hukuku, Ankara 2005, s. 145, dn. 109.

¹⁵⁹ Bkz. **Otaç**, Cengiz: “Suçun Sonucu Olarak Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma”, HPD, Eylül 2006/8, s. 49, 50.

¹⁶⁰ **Koca**, Hekimler, s. 176.

alınacak mahkumiyet de kısa süreli hapis cezası kabul edilecektir. Dolayısıyla bu durumda, hapis cezasına bağlı bütün sonuçlar hükümlü açısından doğacaktır¹⁶¹.

Dördüncü olarak, kişi suçu işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmuş olmalıdır. Nitekim TCK'nın 53/4. maddesine göre fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış olanlar hakkında hak yoksunluğu sözkonusu olmamaktadır. Dolayısıyla onsekiz yaşından önce işlenen suçların türü ile mahkumiyetin cinsi, süresi ne olursa olsun mahkumiyetin sonucu olarak herhangi bir hak yoksunluğu doğmayacaktır. Yani kişinin onsekiz yaşını tamamlamadan önce işlediği kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkum olması, daha sonraki seçme ve seçilme ehliyetine engel oluşturmayacak, diğer siyasi hakları da kullanabilecektir. Zira maddede sadece “*fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında birinci fıkra hükmü uygulanmaz*” denilmekte, başkaca herhangi bir unsurdan bahsedilmemektedir.

İşte, yukarıda belirttiğimiz bu şartların gerçekleşmesi halinde hak yoksunluğu mahkeme tarafından hükümde ayrıca gösterilmesine, bir karar verilmesine gerek olmadan, mahkumiyete bağlı olarak kendiliğinden ortaya çıkacaktır¹⁶². Nitekim TCK'nın 53. maddesinin birinci fıkrasındaki “*mahkûmiyetin kamuni sonucu olarak...yoksun bırakılır*” hükmü bunu açıkça ifade etmektedir. Ancak Yargıtayın bu konuda farklı kararlarına rastlanmaktadır. Eski TCK zamanında Yargıtay, ceza mahkûmiyetine bağlı hak yoksunluklarının kararda gösterilmemiş olmasını bozma nedeni olarak kabul etmemekteydi. Örneğin “T.C.K. nun 31 ve 33 üncü maddelerinin uygulanmasına karar verilmemesi, bu husus infaz sırasında nazara alınması mümkün bulduğundan bozma sebebi sayılmamıştır”¹⁶³. Yeni TCK zamanında ise Yargıtay,

¹⁶¹ Otacı, Belli Haklar, s. 49, 50.

¹⁶² Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan: Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku, 8. Baskı, Ankara 2005, s. 300; Erem/Danışman/Artuk, s. 864; Özgenc, Gazi Şerhi, s. 677; Centel/Zafer/Çakmut, s. 729; Koca, Hekimler, s. 176; Yıldız, Ali Kemal: 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, İstanbul 2007, s. 142-143; Yılmaz, Hak Yoksunlukları, s. 36; Yılmaz, Geri Verilme, s. 89; Otacı, Belli Haklar, s. 48, 52.

¹⁶³ Y5CD, 22.12.1987, 5450/7654, (Erdoğan, Ahmet Sevinç/Özkepir, Ramazan: Kasten Adam Öldürme Suçları, Ankara 1996, s. 33); “...ceza mahkumiyeti neticesi olan mahcûriyetin ilanda ayrıca tasrih ve hükmüne lüzüm olmadığına, ...karar verilmiştir.”, YİBK, E. 33, K. 1929/18, 4.12.1929, (Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları Ceza Bölümü, C. 1, (1927-1940), Ankara 1977, s. 67-68); Aynı yönde bkz. YCGK, 18.4.1939, 122/180, (Savaş/Mollamahmutoğlu, C. 1, s. 523); Y1CD, 2.4.1994, 891/1107; Y5CD,

kanuni sonuç olan hak yoksunluklarının da hükümde ayrıca gösterilmesi gerektiğini belirtmektedir¹⁶⁴.

Hak yoksunluğunun ceza mahkumiyetinin sonucu olarak ortaya çıktığı durumda hakim tarafından hükümde açıkça gösterilmemiş olsa dahi hüküm ifade edeceği ve infazda savcı tarafından resen dikkate alınıp uygulanacağı için bu durum hükümlü açısından kazanılmış hak teşkil etmeyecektir¹⁶⁵. Keza hak yoksunluğunun süresinin eksik tayin edilmiş olması da hükümlü için kazanılmış hak oluşturmayacaktır¹⁶⁶. Yargıtay da “TCK. nun 33. maddesinin uygulanması infaza ilişkin olduğundan bu konuda yapılan hatalar sanık lehine olması halinde dahi kazanılmış hak oluşturmaz”, demektedir¹⁶⁷.

B. Süresi

TCK'nın 53. maddesinde kanuni sonuç olan hak yoksunluklarının infazının başlangıç zamanı konusunda açık bir düzenleme bulunmamaktadır¹⁶⁸. Ancak 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un (CvGTİHK) 4. maddesinde “mahkumiyet hükümleri kesinleşmedikçe infaz olunamaz” hükmü dikkate alındığında ceza mahkumiyetinin kanuni sonucu olan siyasi haklardan yoksunluğun infazı mahkumiyet hükmünün kesinleşmesiyle başlayacağı söylenebilir¹⁶⁹, ¹⁷⁰. Yeni TCK'nın sisteminde

6.11.1990, 3904/4843, (Erdoğan/Özkepir, s. 35); Y5CD, E. 186, K. 653, KT. 17.2.1993, (Yaşar, Osman: Uygulamada Türk Ceza Yasası Genel Hükümler, Ankara 2000, s. 365); Y5CD, E. 1409, K. 1824, KT. 18.5.1983; Y5CD, E. 3210, K. 2913, KT. 6.9.1982, (Yaşar, s. 366); AsY8D, E. 18, K. 40, KT. 7.8.1973, (Yaşar, s. 369).

¹⁶⁴ Y9CD, 13.03.2006, 203/1516; Y8CD, 25.04.2006, 1242/3616, (Meran, Necati: Açıklamalı-İçtihatlı 5237 Sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu, Ankara 2007, s. 278).

¹⁶⁵ Öztürk/Erdem, s. 300; Erem/Danışman/Artuk, s. 863, 866; Önder, C. 2-3, s. 577, 586-587; Gözübüyük, C. 1, s. 328; Koca, Hekimler, s. 176; Yılmaz, Hak Yoksunlukları, s. 36; Yılmaz, Geri Verilme, s. 89; “ceza mahkumiyetin doğal sonucu (olan hak yoksunlukları) kararda gösterilmemiş olsa bile hükümlü açısından kazanılmış hakka konu olmazlar”, YCGK, 14.2.2006, 13-16, (Yalvaç, s. 38).

¹⁶⁶ Erdoğan/Özkepir, s. 34.

¹⁶⁷ Y1CD, 25.3.1996, 889/933, (Erdoğan/Özkepir, s. 33).

¹⁶⁸ Otacı, Belli Haklar, s. 50.

¹⁶⁹ Bkz. Otacı, Belli Haklar, s. 50; Yılmaz, Hak Yoksunlukları, s. 37; Yılmaz, Geri Verilme, s. 90.

¹⁷⁰ Nitekim Danıştay, belediye başkanı hakkında düşme kararının verilebilmesi için mahkumiyet kararının kesinleşmiş olması gerektiğini, süresi içinde temyiz talebinde bulunan kararın henüz kesinleşmemiş olduğunu belirtmektedir. Bkz. D11D, E. 1977/184, K.

eski TCK'nın sisteminden farklı olarak süresiz bir hak yoksunluğu kabul edilmediği için mahkumiyet kararının kesinleşmesiyle başlayan siyasi haklardan yoksunluk belli bir süreyle sınırlandırılmıştır. Bu süre, TCK'nın 53/2. maddesine göre hapis cezasının infazı tamamlanıncaya kadardır. Dolayısıyla mahkumiyetin kanuni neticesi olarak ortaya çıkan yoksunluk, mahkumiyet hükmünün kesinleşmesiyle başlayıp hapis cezasının infazı tamamlanıncaya kadar devam edecektir. Hapis cezasının infazının tamamlanmasıyla birlikte yoksunluk da kendiliğinden ortadan kalkar, yani yoksunluk kapsamındaki hakları yeniden kullanmaya başlar¹⁷¹.

Peki, “hapis cezasının infazının tamamlanması”ndan¹⁷² anlaşılan nedir? Hapis cezasının infazının tamamlanması kişinin bihakkın tahliye olmasıdır¹⁷³. Yani kişinin mahkûmiyet kararında belirtilen süreyi kural olarak cezaevinde çekerek doldurmasıdır. Ancak CGTİHK'nun 107/14. maddesi gereğince koşullu salıvermeden sonra denetim süresinin yükümlülüklerine uygun ve iyi halli olarak geçirilmesi halinde ceza infaz edilmiş sayıldığı için denetim süresinin sonunda da ceza infaz edilmiş kabul edilir. Aynı şekilde hapis

1977/960, KT. 9.3.1977, (Aytaç, Fethi: Açıklamalı-İçtihatlı Belediye Kanunu, 6. Baskı, Ankara 1998, s. 840-841; Aynı yönde bkz. D5D, E. 1981/1754, K. 1982/6579, KT. 26.5.1982, DD, Yıl 13, 1982/48-49, s. 102-103; D5D, E. 1987/1673, K. 1988/773, KT. 23.3.1988, DD, Yıl 19, 1989/72-73, s. 269); Yüksek Seçim Kurulu da seçildiği tarihte kesinleşmiş mahkumiyeti bulunmayan kişinin seçilmesine engel bir mahkumiyetten de bahsedilemeyeceği için tutanağın iptalinin mümkün olmadığını ifade etmektedir (YSK, Karar no. 135, KT. 14.6.1997, (Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları 1995-1996-1997 Yılları, Ankara 1999, s. 384-385); Aynı yönde bkz. YSK, Karar no. 788, KT. 11.2.1974, (Yüksek Seçim Kurulu Kararları 1974 Yılı, s. 154); YSK, Karar no. 210, KT. 6.6.1987, (Yüksek Seçim Kurulu Kararları 1986-1987 Yılları, Ankara 1989, s. 179 vd.).

¹⁷¹ Öztürk/Erdem, s. 301; Şen, Ersan: Yeni Türk Ceza Kanunu Yorumu, C. I, (m. 1-140), İstanbul 2006, s. 171; Yılmaz, Hak Yoksunlukları, s. 37; Yılmaz, Geri Verilme, s. 90; Yıldız, s. 143.

¹⁷² Doktrinde TCK'nun 53. maddesinin hak yoksunluklarının başlama ve bitiş tarihlerini ifade etmek için “infazı tamamlanıncaya kadar” (ikinci fıkra); “infazından sonra işlemek üzere” (beşinci fıkra ilk cümle); “tamamen infazından itibaren” (beşinci fıkra son cümle); “cezanın tümüyle infazından itibaren” (altıncı fıkra son cümle) gibi birbirinden farklı ibareler kullanması nedeniyle terim birliğini kaybettiği belirtilmektedir (Otaç, Hak Yoksunlukları, s. 51).

¹⁷³ Akkaya, Çetin: Açıklamalı-İçtihatlı Cezaların Belirlenmesi, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı ve İnfaz Hukuku, Ankara 2007, s. 347.

cezasının ertelenmesi durumunda da TCK'nun 51/8. maddesine göre denetim süresinin yükümlülükler uygun veya iyi halli olarak geçirildiği takdirde, ceza infaz edilmiş sayıldığı için yine denetim süresinin sonunda ceza infaz edilmiş kabul edilecektir. Hapis ve adli para cezasına birlikte hükmedilmesi halinde ise cezanın infazı, maddede her ne kadar açık bir hüküm bulunmasa da kanaatimizce, mahkûmiyetin sonucu olarak hak yoksunlukları hapis cezasına bağlı ortaya çıktıkları için infazın tamamlanmasından hapis cezasının infazının tamamlanması anlaşılmalı, adli para cezasının infaz edilip edilmediğine bakılmamalıdır.

III. SONUÇ

Davranış normlarına aykırı davranılması, yani suç teşkil eden bir fiilin işlenmesi sonucu uygulanan yaptırımlardan birisi olan hak yoksunlukları ile kişi, vatandaş olarak sahip olduğu birçok hakkı kullanmaktan yoksun bırakılmaktadır. Suç işlemekle kişi, toplumsal ilişkilerde arasında mevcut olan güven esasına dayalı ilişkiyi ihlal etmekte ve toplumun kendisine karşı duyduğu güveni yitirmektedir. Bu nedenle kişinin özellikle güven ilişkisinin varlığını gerekli kılan belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılması yerindedir. Zira suç işlemekle güven ilişkisini ihlal edilen kişiden bir tedbir olarak toplum korunmalıdır. Bu korunma kuralı olarak mahkûm olunan cezanın infazı tamamlanıncaya kadar devam etmelidir. Çünkü cezanın infazının tamamlanmasıyla cezadan beklenen amaçların gerçekleştiği, yani kişinin işlediği suçtan dolayı etkin pişmanlık duyduğu ve suç işlemekle toplum nazârında kaybettiği güveni yeniden kazanmış olduğu kabul edilen birine hala bir tedbir uygulanması mantıksız olacaktır. Bununla birlikte sahip olunan hakkın kötüye kullanılarak bir suçun işlenmesi durumunda mahkûmiyetten sonra da tedbir niteliğinde belirli bir süreyle kötüye kullandığı haklardan yoksun kalınması doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu açıdan yeni TCK'nın eski TCK'dan farklı olarak hak yoksunluklarını belirli süreli bir güvenlik tedbiri olarak düzenlemesi yerindedir.

Yeni TCK, eski TCK'da tür, kapsam, süre ve infazın başlangıç zamanı bakımından farklı maddelerde, dağınık bir şekilde yer verilen hak yoksunlukları ile ilgili hükümleri, "belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma" başlığı altında bir maddede düzenlenerek eski TCK'ya göre daha sade, anlaşılır ve kolay uygulanabilir bir sistem oluşturulmuştur. Bunun yanında toplumsal hayatta güven esasına dayanarak kurulmuş bazı tüzel kişiliklerin yönetici ve denetçisi olunmaktan yoksun bırakılması tedbirin amacı açısından yerinde bir yaklaşımdır. Dilekçe hakkının yoksunluk kapsamında öngörülmemesiyle hak arama hakkının önündeki engel kaldırılmıştır. Fakat eski TCK'nın eleştirilen bazı hususlarına yeni TCK'da da yer verilmiştir. Örne-

ęin kanunilik ilkesine aykırı olan “diğer siyasi haklardan” yoksunluk hali korunmuştur. Vesayet kavramının yanında bir kurum olarak vesayete dahil kabul edilen kayyımdan ayrıca sözedilmesi kanunilik açısından yerinde olmakla birlikte ifade edilmese de aynı sonuca ulaşılabilirdi. Bunlardan başka seçilme hakkının kullanılması ile olunabilecek memuriyetlere, kamu görevinden yoksunluğun düzenlendiği bentte tekrar yer verilmiştir. Bunun gibi kamu görevinden yoksunlukta belirtilen yoksunluklar birinci bentteki siyasi yoksunluğun içerisinde olan kamu hizmetine girme hakkı kapsamında da değerlendirilebilmektedir.

Meslek ve sanattan yoksunluğun yeni TCK ile ceza mahkûmiyetine bağlı olarak ortaya çıkmasında bir kamu kurumu veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının iznine bağlı icra edilen meslekler hakkında kabul edilmesi kanunilik ilkesi açısından doğru olmuştur.

**ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
HUKUK FAKÜLTESİ DERGİSİ**

CİLT: III

SAYI: 2

YIL: 2008

**Aralık – 2008
KAYSERİ**

SAHİBİ

Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanlığı Adına
Prof. Dr. İsmail KAYAR

SORUMLU MÜDÜR

İzzet DURGUT

<u>HABERLEŞME ADRESİ</u> ERCİYES ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ 38039 / MELİKGAZI- KAYSERİ	<u>TLF</u> : +90 352 438 06 61 437 49 01 / 38000 <u>FAKS</u> : +90 352 438 06 62 <u>E-MAİL</u> : hukukdergisi@erciyes.edu.tr
---	---

Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi yılda iki kez
yayımlanan hakemli bir dergidir.

Dergide yayımlanan yazılarda ileri sürülen görüşler yazarlara aittir;
Fakülteyi bağlamaz.

YAYIN İLKELERİ

1. Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi hakemli bir dergidir. Temmuz ve Aralık aylarında olmak üzere yılda iki kez yayımlanır. Yayımlanması istenen makalelerin Haziran ayında çıkan sayı için 31 Mayıs; Aralık ayında çıkan sayı için 30 Kasım tarihine kadar Fakültemize teslim edilmesi gerekir.
2. Dergide yayımlanmak üzere gönderilen bilimsel nitelikli çalışmaların kamu hukuku, özel hukuk ve ekonomi-maliye alanlarına ilişkin ve daha önce başka bir yerde yayımlanmamış olması gerekir. Çevirilerin yayımlanmış olduğu dildeki asıl nüshası ile birlikte gönderilmesi şarttır.
3. Çalışmalar, editörlüğe bir nüsha çıktı ile beraber cd veya e-posta yollarından biriyle gönderilmelidir. Yazarlar, unvanlarını, görev yaptıkları kurumları, haberleşme adreslerini, telefon numaralarını ve e-posta adreslerini bildirmelidir.
4. Yayımlanmak üzere gönderilecek çalışmalar azami 9000 sözcük olmalıdır. Çalışmalar, bir nüsha çıktısı ile birlikte Office 97 ve üstü bir versiyonda yazılmış ve sayfa marjları A4 boyutu üzerinden üstten 6 cm., alttan 5 cm., sağ ve soldan 4,5 cm. olarak ayarlanmış bir şekilde dergiye gönderilmelidir. Gönderilen makalelerin İngilizce başlığı da yazılmalıdır. Word programındaki otomatik başlıklandırmalar kullanılmamalıdır.
5. Yayın Komisyonunca ilk değerlendirmesi yapılan çalışmalar hakem ya da hakemlere gönderilir. Çalışmalar, isimleri saklı tutulan hakem heyeti içinden, yazarın akademik unvanına göre daha üst unvanlı bir hakemin görüşü alınarak, aynen veya değiştirilmek suretiyle yayımlanır. Hakemden "düzeltmesi kaydıyla yayınlanabilir" şeklinde gelen eserlerin yayımlanabilmesi için eser sahibinin hakem raporunda belirtilen düzeltmeleri yapması ve buna ilişkin bir dilekçeyi yayın komisyonuna vermesi zorunludur. Hakem incelemesi sonucunda yayımlanması uygun görülmeyen çalışmalar ise yazarına iade edilir.
6. Süresi içerisinde hakem incelemesinden geri gelmeyen çalışmalar, yazarı tarafından aksi yönde bir talepte bulunulmadıkça derginin bir sonraki sayısında değerlendirilir.
7. Dergide yayımlanan eserleri değerlendiren hakemlerin isimleri iki sayıda bir yayımlanır.

DANIŐMA KURULU

Prof. Dr. Mehmet Emin ARTUK
Marmara Üniversitesi Hukuk Fakóltesi
Ceza ve Ceza Usul Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Süheyl BATUM
Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakóltesi
Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Enver BOZKURT
Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakóltesi
Devletler Umumi Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Erdal ONAR
Ankara Üniversitesi Hukuk Fakóltesi
Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Selçuk ÖZTEK
Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakóltesi
Medeni Usul Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Ömer TEOMAN
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakóltesi
Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Mehmet ÜNAL
Ankara Üniversitesi Hukuk Fakóltesi
Medeni Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Feridun YENİSEY
Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakóltesi
Ceza ve Ceza Usul Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Turan YILDIRIM
Marmara Üniversitesi Hukuk Fakóltesi
İdare Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

YAYIN KOMİSYONU

Prof. Dr. İsmail KAYAR
Doç. Dr. Murat ŞEN
Doç. Dr. Yavuz KAPLAN
Yrd. Doç. Dr. Hayrettin EREN
Yrd. Doç. Dr. Ahmet BAŞÖZEN
Yrd. Doç. Dr. Kasım KARAGÖZ
Arş. Gör. Gülden ŞİŞMAN

EDİTÖRLER

Doç. Dr. Murat ŞEN
Yrd. Doç. Dr. Ahmet BAŞÖZEN Yrd. Doç. Dr. Kasım KARAGÖZ

DERGİNİN SÜREKLİ YAZARLARI

Prof. Dr. İsmail KAYAR, Doç. Dr. Ayşe BOZTOSUN, Doç. Dr. Yusuf BÜYÜKAY, Doç. Dr. Murat DOĞAN, Doç. Dr. Yavuz KAPLAN, Doç. Dr. Murat ŞEN, Yrd. Doç. Dr. Burak ADIGÜZEL, Yrd. Doç. Dr. Ahmet BAŞÖZEN, Yrd. Doç. Dr. Hayrettin EREN, Yrd. Doç. Cengiz GÜL, Yrd. Doç. Dr. Kasım KARAGÖZ, Öğr. Gör. Dr. Şükran EKECİK, Öğr. Gör. Ömer ÇELEN, Öğr. Gör. Akın ÜNAL, Arş. Gör. Ahmet Hulusi AKKAŞ, Arş. Gör. Gündüz Alp ASLAN, Arş. Gör. Harun BODUR, Arş. Gör. Özlem İLBASMIŞ, Arş. Gör. Musa İYİLER, Arş. Gör. Akif KARACA, Arş. Gör. Aslı NANEÇİ, Arş. Gör. Abdullah Sacid ÖRENGÜL, Arş. Gör. Gökhan ŞAHAN, Arş. Gör. Gülden ŞİŞMAN.

TEŞEKKÜR

DERGİMİZİN

C. II, S. 1-2; C. II, S. 3-4

C. III, S. 1, C. III, S. 2

**BASILARINDA HAKEM OLARAK KATKIDA BULUNAN
AŞAĞIDA İSİMLERİ YAZILI SAYIN HOCALARIMIZA
TEŞEKKÜR EDİYORUZ* ...**

Prof. Dr. Şahin AKINCI
Prof. Dr. Sevgi Gül AKYILMAZ
Prof. Dr. Mehmet Emin ARTUK
Prof. Dr. Mustafa AVCI
Prof. Dr. Ahmet BATTAL
Prof. Dr. F. Nur CENTEL
Prof. Dr. Vahit DOĞAN
Prof. Dr. Kemal GÖZLER
Prof. Dr. Hakan HAKERİ
Prof. Dr. Arslan KAYA
Prof. Dr. İsmail KAYAR
Prof. Dr. Günseli ÖZTEKİN GELGEL
Prof. Dr. Haluk Hadi SÜMER
Prof. Dr. Hasan TUNÇ
Prof. Dr. Mehmet TURHAN
Prof. Dr. Samim ÜNAN
Prof. Dr. Billur Serap YALTI
Doç. Dr. Kadriye BAKIRCI
Doç. Dr. Ali Şafak BALI
Doç. Dr. Veysel BAŞPINAR

Doç. Dr. Cem BAYGIN
Doç. Dr. Mehmet Emin BİLGE
Doç. Dr. Ayşe BOZTOSUN
Doç. Dr. Nihat BULUT
Doç. Dr. Yusuf BÜYÜKAY
Doç. Dr. Ramazan ÇAĞLAYAN
Doç. Dr. Seyithan DELİDUMAN
Doç. Dr. Murat DOĞAN
Doç. Dr. İbrahim ERCAN
Doç. Dr. Yavuz KAPLAN
Doç. Dr. Mahmut KOCA
Doç. Dr. Gülriz UYGUR
Doç. Dr. İlhan ÜZÜLMEZ
Doç. Dr. Emine YAZICIOĞLU
Doç. Dr. Mustafa Fadıl YILDIRIM
Yrd. Doç. Dr. Ahmet BAŞÖZEN
Yrd. Doç. Dr. Hayrettin EREN
Yrd. Doç. Dr. Kasım KARAGÖZ
Yrd. Doç. Dr. Sevtap METİN

* Sıralama unvan ve soyadı esas alınarak yapılmıştır.

İÇİNDEKİLER

KAMU HUKUKU

Doç. Dr. Faruk BİLİR / Dr. Murat AKSAN Siyasi Partilerin Kapatılması	3-43
Yrd. Doç. Dr. İbrahim DÜLGER Genital Muayene Suçu (TCK. Madde 287)	45-70
Yrd. Doç. Dr. Kasım KARAGÖZ / Öğr. Gör. Fatih BİRTEK İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin 8. Maddesi Kapsamında Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi	71-117
Dr. Nuran KOYUNCU İslamiyet'in Teokratik Bir Devlet Düzeni Öngörüp Öngörmediği Üzerine Düşünceler	119-129
Dr. Bülent YAVUZ Cumhurbaşkanının Halk Tarafından Seçilmesinin Hükümet Sistemine Etkisi	131-163
Öğr. Gör. Tarık SÖYLEMİŞ Terörün Finansmanı Ve Türkiye'nin Ulusal Ve Uluslararası Yükümlülükleri	165-200
Sinan ÇINAR Görevsiz Adli Yargı Yerine Başvurulması Üzerine İdari Dava Açma Süresi Sorunu	201-214

Ece BAŞARAN	
Evrensel Ceza Yargılaması.....	215-248

ÖZEL HUKUK

Prof. Dr. İsmail KAYAR	
AO ve Kooperatiflerde Genel Kurul Toplantı ve Karar Yetersayılarına Uyulmamasının Sonuçları ve İptal Kararının Etkileri.....	251-262

Yrd. Doç. Dr. Hakan ACAR	
Türk Hukuku'nda Sözleşmedeki Haksız Şartlar.....	263-289

Yrd. Doç. Dr. Burak ADIGÜZEL	
Eşya Taşımalarında Taşıyıcı Yardımcısı Kavramı ve Yardımcıların Taşıyıcının Sorumluluğuna Etkisi.....	291-332

Yrd. Doç. Dr. Mehmet ALTUNKAYA	
Taksitle Satımda Alıcının Temerrüdü Halinde Satıcının Seçimlik Hakları.....	333-360

Yrd. Doç. Dr. Mustafa İsmail KAYA	
Limited Ortaklıkta Esas Sermaye Payı Devri Ve Devir Borcunu Doğuran İşlemlerde Tarafların İmzalarının Noter Tarafından Onaylanması Zorunluluğu.....	361-376

Dr. Ferhat CANBOLAT	
Kefilin Savunma İmkânlarının Borçlar Kanunu'nda Düzenleniş Şekli ve Borçlar Kanunu Tasarısında Getirilen Yenilikler.....	377-402

Dr. Gökçen TOPUZ	
Marka Hacı ve Paraya Çevrilmesi.....	403-417

Dr. Seçkin TOPUZ

Miras Açıldıktan Sonra Miras Hisselinin Devri Sözleşmesinin
Konusu Şekli ve Etkisi..... 419-429

Öğr. Gör. Emre CUMALIOĞLU

Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Bakımından
Türk Mahkemelerinin Münhasır Yetkisi..... 431-448